

SVERIGES EKONOMI

Statistiskt perspektiv

Ur innehållet:

Ökad tjänsteexport bidrog starkt till BNP-tillväxten sid 3

Sveriges BNP ökade tredje kvartalet med 0,3 procent, i säsongsgrensade tal. Det är visserligen något högre än kvartalen innan, men ändå en dämpad utveckling en bit under de senaste tio årens genomsnitt. BNP-tillväxten förklaras främst av en ökad tjänsteexport.

Användningen av bruttonationalinkomsten i EU:s budget sid 10

Medlemsavgiften till EU baseras i stor utsträckning på medlemsländernas bruttonationalinkomst (BNI), som NR räknar fram. Principen är att länder med hög BNI betalar mer. Sverige är en av de största nettogivarna inom EU.

Ekonomisk tillväxt och resursförbrukning sid 14

På senare tid har miljön och klimatet stått i fokus i samhällsdebatten. Många ställer sig frågan om ekonomisk tillväxt är möjligt utan att det sker på bekostnad av miljön. I denna artikel diskuteras förhållandet mellan BNP-tillväxt och förbrukningen av naturresurser.

HIO i nationalräkenskaperna sid 20

I Nationalräkenskaperna delas ekonomin in i fem institutionella huvudsektorer. Hushållens icke-vinstdrivande organisationer (HIO) är den minsta av dessa sektorer. Denna artikel förklarar bland annat vad HIO är, var de är verksamma och hur stor del av ekonomin de utgör.

Innehåll

Sammanfattning.....	3
BNP	4
Tidigare fördjupningsartiklar	22

Fördjupningsartiklar

Användningen av BNI i EU:s budget	10
Ekonomisk tillväxt och resursförbrukning.....	14
Hushållens icke-vinstdrivande organisationer i nationalräkenskaperna	20

SCB-Indikatorer

Webbpublikationen SCB-Indikatorer utkommer omkring den första i varje månad (utom i augusti) och ger en översikt av konjunkturläget, baserad på de färskaste siffrorna. Du hittar den på www.scb.se/scb-indikatorer/

Sammanfattning

Dämpad BNP-tillväxt tredje kvartalet

Sveriges BNP ökade tredje kvartalet med 0,3 procent, i säsongrensade tal. Det är visserligen något högre än kvartalet innan, men ändå en dämpad utveckling en bit under de senaste tio årens genomsnitt. BNP-tillväxten förklaras främst av en ökad tjänsteexport.

Efter en svag utveckling under årets första halvår noterades en något snabbare BNP-tillväxt tredje kvartalet. Utfallet stärker dock uppfattningen om att läget i ekonomin har mattats av. Konjunktoren har även försvagats runt om i Europa. EU-områdets BNP-tillväxt tangerade den svenska och särskilt trögt går det just nu för Europas största ekonomi och tillika Sveriges största handelspartner, Tyskland. Även Italien visar en svag tillväxt.

Det var exporten, och då i synnerhet tjänsteexporten, som gav det klart största bidraget till den svenska BNP-tillväxten tredje kvartalet. Importen steg också jämfört med kvartalet innan, men exporten ökade snabbare, vilket gav ett positivt nettobidrag från utrikeshandeln.

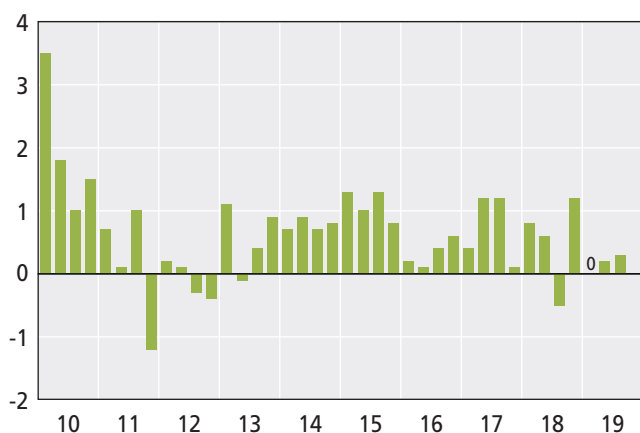
Bostadsinvesteringarna var en stark tillväxtmotor under åren med högkonjunktur men har haft en svag utveckling på sistone. Tredje kvartalet vände dock dessa upp och även maskininvesteringarna ökade efter flera kvartal med negativ utveckling. Sammantaget bidrog de fasta bruttoinvesteringarna med 0,1 procentenheter till BNP-uppgången.

Även hushållens konsumtionsutgifter steg och bidrog med 0,2 procentenheter till BNP-utvecklingen. Ökningstakten dämpades dock jämfört med kvartalet innan och var svagare än genomsnittet för de senaste tio åren.

Lagerinvesteringarna drog ner BNP-utvecklingen med 0,4 procentenheter tredje kvartalet.

Bruttonationalprodukten (BNP)

Procentuell förändring från föregående kvartal.
Säsongrensade värden

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2019

Publikationen innehåller också tre andra artiklar inom området nationalräkenskaper:

Användningen av bruttonationalinkomsten i EU:s budget

Medlemsavgiften till EU baseras i stor utsträckning på medlemslänternas bruttonationalinkomst (BNI), som nationalräkenskaperna räknar fram. Principen är att länder med hög BNI betalar mer. Sverige erhåller EU-stöd bland annat till jordbruket och till forskning och utveckling, men är en av de största nettogivarna inom EU.

Ekonomisk tillväxt och resursförbrukning

På senare tid har miljön och klimatet stått i fokus i samhällsdebatten. Många ställer sig frågan om ekonomisk tillväxt är möjligt utan att det sker på bekostnad av miljön. Denna artikel diskuterar förhållandet mellan BNP-tillväxt och förbrukningen av naturresurser.

Hushållens icke-vinstdrivande organisationer i nationalräkenskaperna

I nationalräkenskaperna delas ekonomin in i fem institutionella huvudsektorer. Hushållens icke-vinstdrivande organisationer (HIO) är den minsta av dessa sektorer. Denna artikel förklarar bland annat vad HIO är, var de är verksamma och hur stor del av ekonomin de utgör.

Ökad tjänsteexport bidrog starkt till BNP-uppgången

Efter en svag utveckling under årets första halvår var tillväxten något högre tredje kvartalet, men ändå dämpad. BNP steg med 0,3 procent jämfört med kvartalet innan. Det var framför allt en ökad tjänsteexport som låg bakom tillväxten. Även hushållskonsumtionen och de fasta bruttoinvesteringarna bidrog positivt till BNP-utvecklingen, dock var bidragen relativt små. Lagerinvesteringarna höll tillbaka utvecklingen.

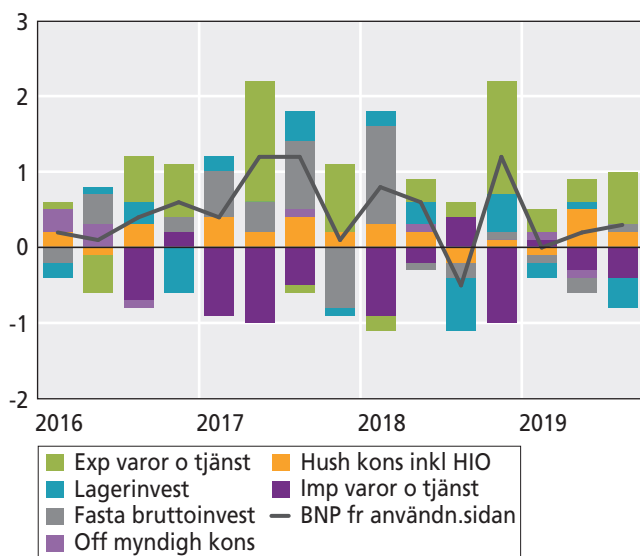
Tillväxten i svensk ekonomi har saktat in betydligt i år. Tredje kvartalet växte BNP visserligen något snabbare än kvartalen innan, men det är ändå tydligt att en avmattning har skett. Tredje kvartalet ökade BNP med 0,3 procent i säsongrensade tal, vilket kan jämföras med genomsnittet på 0,6 procent för de senaste tio åren. Konjunkturer har även dämpats runt om i Europa. EU-områdets BNP-tillväxt tangerade den svenska och euro-områdets ökade något långsammare, med 0,2 procent. Särskilt trögt går det just nu för Europas största ekonomi och tillika Sveriges största handelspartner, Tyskland, och för Italien.

Det var exporten, och då i synnerhet tjänsteexporten, som gav det klart största bidraget till den svenska BNP-tillväxten tredje kvartalet. Importen steg också jämfört med kvartalet innan, men exporten ökade snabbare, vilket medförde ett positivt nettobidrag från utrikeshandeln.

De fasta bruttoinvesteringarna ökade något och bidrog med 0,1 procentenhet till BNP-tillväxten. Bostadsinvesteringarna var en stark tillväxtmotor under åren med högkonjunktur men har haft en svag utveckling på sistone. Tredje kvartalet vände dock dessa upp. Även maskininvesteringarna ökade efter flera kvartal med negativ utveckling.

Bidrag till BNP-tillväxten

Tillväxt i procent och bidrag i procentenheter

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2019

Även hushållens konsumtionsutgifter steg och bidrog med 0,2 procentenheter till BNP-utvecklingen. Uppgången förklaras bland annat av ökade utgifter för boende, transporter samt en högre utlandskonsumtion. Ökningstakten dämpades dock jämfört med kvartalet innan och var svagare än genomsnittet de senaste tio åren.

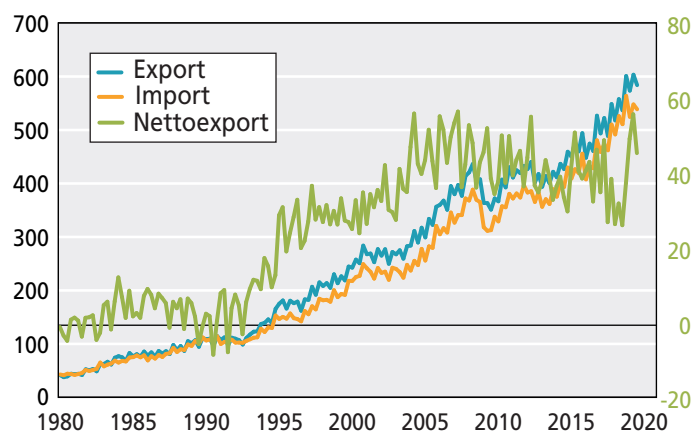
Lagerinvesteringarna drog ner BNP-utvecklingen med 0,4 procentenheter tredje kvartalet.

Exportökning bidrog mest till BNP-uppgången

Exporten ökade kraftigt tredje kvartalet och var starkt bidragande till kvartalets BNP-uppgång. Exporten stod för 0,7 procentenheter av BNP-utvecklingen på 0,3 procent och var därmed den del av försörjningsbalansen som bidrog klart mest till tillväxten. Importen ökade också jämfört med kvartalet innan och drog ner BNP-utvecklingen med 0,4 procentenheter. Det innebär att nettobidraget från utrikeshandeln blev 0,3 procentenheter.

Export, import och nettoexport

Löpande priser, miljarder kronor

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2019

Ökad nettoexport de senaste kvartalen

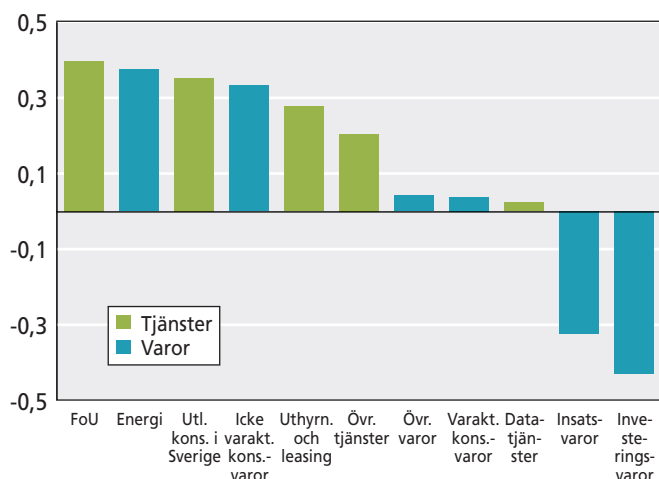
Sett i ett långt tidsperspektiv har exporten och importen följt varandra och haft en liknande utveckling genom konjunkturella upp- och nedgångar, se diagrammet ovan. Handeln med utlandet ökade snabbt under 1990-talet, vilket sannolikt hänger samman med Sveriges EU-inträde 1995. Både exporten och importen ökade rejält under denna period, men exporten växte snabbare och nettot steg. Under 2000-talet har dock importen vuxit något snabbare än exporten vilket syns i nettoexportkurvan som har haft en svagt nedåtgående utveckling. De senaste kvartalen, sedan fjärde kvartalet 2018 då exporten ökade mycket kraftigt, har dock exporten ökat snabbare än importen och nettoexporten har därmed stigit.

Tjänsterna drog upp exporttillväxten

Exporten ökade tredje kvartalet med 1,4 procent, säsongrensat och jämfört med kvartalet innan. Det är en bit över genomsnittet de senaste tio åren som uppgår till 0,8 procent. Det var en kraftigt ökad tjänsteexport som stod för nästan hela exportökningen, medan varuexporten endast ökade svagt jämfört med kvartalet innan. Tjänsteexporten stod för 1,3 procentenheter av uppgången medan varuexporten bidrog med 0,1 procentenheter. I diagrammet nedan visas de största produktgruppernas bidrag till tredje kvartalets exportökning, både tjänste- och varugrupper.

Bidrag i procentenheter till exportökningen tredje kvartalet 2019

Säsongrensade värden, fasta priser, referensår 2018

Källa: Nationalräkenskaperna

Bred uppgång för tjänsteexporten

Tjänsteexporten ökade med 4,3 procent tredje kvartalet i säsongrensade, fastprisberäknade tal. Uppgången var relativt bred, där alla produktgrupper som säsongrensas¹ noterade ökning jämfört med kvartalet innan. Av dessa produktgrupper ökade exporten av forskning och utveckling (FoU) mest. I nationalräkenskaperna (NR) omfattas begreppet FoU av många olika typer av verksamheter. Det innefattar aktiviteter som genererar patent, copyrights, industriella processer och design. FoU är vanligast inom branschen för FoU² och är även vanligt förekommande inom bland annat fordonsindustrin samt branschen för kemiska produkter och läkemedel. Det är framför allt stora företag, med över 1 000 anställda, som har betydande FoU-utgifter. Även uthyrning och leasing ökade relativt kraftigt tredje kvartalet. Denna post är nära kopplad till FoU och består bland annat av licenser. Försäljning av patent eller licensrättigheter till utländska företag kan avse stora summor och ger emellanåt betydande avtryck på exportstatistiken³.

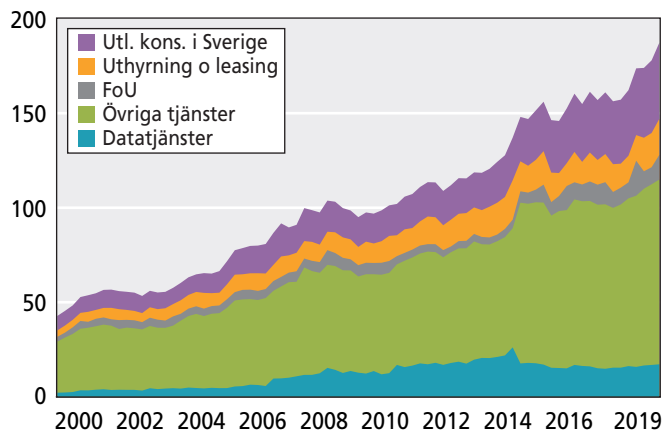
Utländska besökares konsumtion ökar

Utländska besökares konsumtion i Sverige⁴ har visat en god utveckling hittills under året och ökade tredje kvartalet med 5,3 procent, i säsongrensade, fasta priser. Det är klart högre än den genomsnittliga utvecklingen de senaste tio åren. Den svaga kronkursen har gjort Sverige till ett attraktivt resmål då det blivit ett billigare land att besöka, vilket skulle

kunna förklara en del av ökningen. I denna post ingår även utländska köp från svenska internetbutiker. Den utländska konsumtionen är den näst största produktgruppen inom tjänsteexporten och utgör drygt en femtedel av den totala tjänsteexporten. Utlandskonsumtionens andel har, i löpande priser, ökat några procentenheter sedan början av 2000-talet.

Sveriges tjänsteexport

Enligt de största MIG-grupperna, säsongrensade värden, löpande priser, miljarder kronor

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2019

Den klart största produktgruppen inom tjänsteexporten är övriga tjänster, vilket är ett aggregat där verksamheter som förlagsverksamhet, transport-, huvudkontors-, arkitekt- och finansiella tjänster samt konsulttjänster inom vetenskap och teknik, ingår. Detta aggregat utgör drygt hälften av tjänsteexporten, men dess andel var ännu större för tjugo år sedan då den utgjorde över 60 procent. I diagrammet ovan illustreras hur den svenska tjänsteexporten fördelas. Datatjänster är den produktgrupp som har ökat mest procentuellt sett sedan millennieskiftet. Den utgör i nuläget knappt en tiondel av den totala tjänsteexporten. Andelen för uthyrning och leasing, där exempelvis patenträttigheter och licenser ingår, har också stigit sedan 2000-talets början.

70 procent av exporten är varor

Exporten av tjänster har ökat betydligt snabbare än varuexporten under 2000-talet, men värdet på varuexporten är fortfarande betydligt större. Under 1980- och 1990-talet var varuexporten totalt dominerande och uppgick i genomsnitt till 82 procent av den totala exporten under båda decennierna. Under 2000-talets första decennium växte tjänsteexportens betydelse och tog andelar från varuexporten. Under dessa tio år stod varuexporten i genomsnitt för 77 procent.

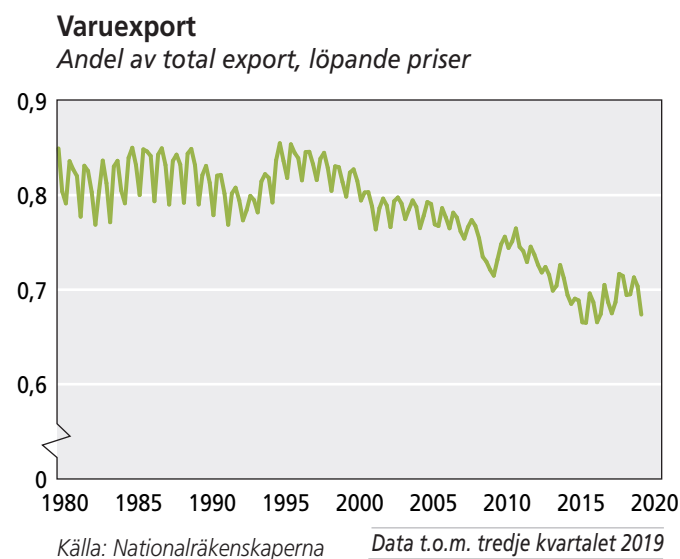
1 I NR säsongrensas inte produkter separat, utan det sker på en mer aggregerad nivå.

2 SNI M72

3 Det kan också handla om köp från utlandet och påverkar då istället importstatistiken.

4 Utländska besökares konsumtion i Sverige redovisas som tjänsteexport i NR.

Under 2010-talet har tjänsteexportens framfart fortsatt och varuexportens andel har sjunkit till ett genomsnitt på 71 procent av den totala exporten.

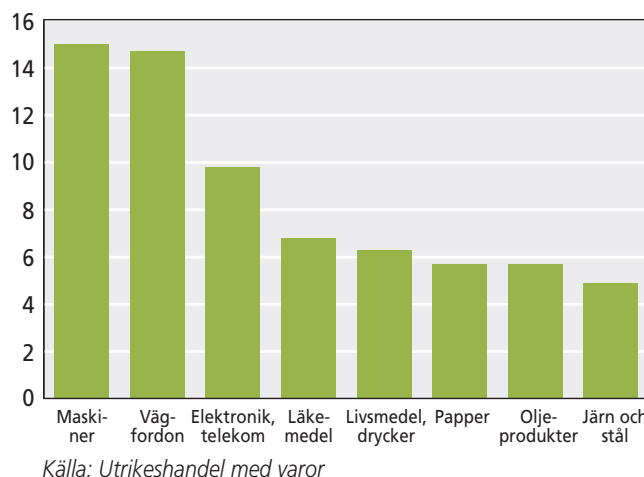

Minskad export av investeringsvaror tredje kvartalet

Varuexporten ökade svagt, med 0,2 procent i säsongrensade fasta priser, tredje kvartalet. I NR sker säsongrensningen på en relativt grov nivå, fördelad enligt MIG (Main Industrial Groupings). De två största produktgrupperna, investeringsvaror och insatsvaror, sjönk med 1,5 procent vardera, i säsongrensade fasta priser. Även om det endast handlade om en liten nedgång för båda aggregaten, så är vikten så pass stor att den totala utvecklingen ändå påverkas en hel del. Investeringsvaror är den MIG-grupp som har det största exportvärdet och här ingår till exempel motorfordon, maskinutrustning, datorer m.m. Insatsvarorna har det näst största exportvärdet och i denna kategori räknas bland annat trä- och pappersvaror, gummi- och plastprodukter, elektroniska komponenter samt mineralprodukter in. Tredje största aggregat är icke-varaktiga konsumtionsvaror, där bland annat livsmedel, kläder, sportartiklar och läkemedel ingår. Denna kategori ökade med 3,2 procent jämfört med kvartalet innan. Tillsammans står dessa tre produktgrupper, investeringsvaror, insatsvaror och icke-varaktiga varor, för ungefär 85–90 procent av varuexporten. Den varugrupp som noterade den största ökningen var energiprodukter, som steg med 8,1 procent, jämfört med kvartalet innan. Här ingår bland annat export av raffinerade petroleumprodukter och kol. Utvecklingen för energiprodukterna är mer volatil än många andra exportprodukter då relativt stora uppgångar varvas med dito nedgångar.

Sveriges största exportprodukter

Andel av total varuexport, enligt SITC varufördelning, avser januari–september 2019

Exporten av läkemedel har ökat mest i år

I utrikeshandelsstatistiken publiceras varuexporten på en finare nivå än i NR. Fördelningen sker enligt SITC:s¹ varuområden. I diagrammet visas Sveriges största exportprodukter för perioden januari till september i år. Maskiner och vägfordon är de klart största exportprodukterna. De utgör cirka 15 procent vardera av den totala varuexporten. Inom vägfordon är det personbilar som dominerar och exporten av dessa har haft en god utveckling hittills i år. I kategorin vägfordon ingår också last- och dragbilar samt delar och tillbehör. Exporten av maskiner har också haft en hygglig utveckling jämfört med ifjol och ökat med 8 procent hittills i år, i löpande priser. Tredje största exportprodukt är elektronik och telekom, som utgör ungefär en tiondel av varuexporten. Därefter placerar sig exporten av läkemedel, som har ökat kraftigt, med 31 procent i löpande priser, hittills i år. Livsmedel, papper, oljeprodukter samt järn och stål är andra betydande svenska exportprodukter.

Merparten av varuexporten går till Europa

73 procent av den svenska varuexporten hittills i år² har gått till andra europeiska länder. Största mottagarland är alltså Tyskland och på en god andraplats följer Norge. Dessa två länder är vardera mottagare för en dryg tiondel av den svenska exporten. Tredje största exportmarknad är USA. Exporten till USA har haft den klart starkaste utvecklingen och noterat en uppgång på 25 procent hittills i år, jämfört med motsvarande period förra året. Norden är en viktig marknad för svensk export, förutom Norge så är även Finland och Danmark betydande och placerar sig som fjärde respektive femte största exportmarknad. Bland de tio största mottagarna är åtta av dem europeiska länder, USA och Kina är de enda utom-europeiska länder som återfinns på topp-tio-listan.

¹ SITC=Standard International Trade Classifications, är ett standardiserat sätt att kategorisera varor som används för import- och exportstatistik.

² Januari till september

Sveriges största varuexportmarknader

Mottagarland	Andel i %	Förändring i % jan–sep 2019/ jan–sep 2018
Tyskland	10,8	4
Norge	10,5	8
USA	7,8	25
Finland	7,0	8
Danmark	6,8	6
Storbritannien	5,6	4
Nederländerna	5,4	0
Kina	4,5	7
Frankrike	4,1	5
Belgien	4,1	8

Källa: Utrikeshandel med varor

Hur den svenska exporten utvecklas beror på efterfrågan från omvärlden och framför allt från våra stora exportmarknader. EU-kommissionen gör årligen en prognos för den europeiska ekonomin och den senaste, för 2019–2021, publicerades i november. För Sveriges del bedömer EU-kommissionen att exporten kommer att sakta in då de räknar med en svagare tillväxt för viktiga handelspartners. Sveriges största exportmarknad, Tyskland, har haft en svag BNP-utveckling det senaste året och väntas ha en dämpad tillväxt även 2020 och 2021.

Ökad import drog ner BNP-utvecklingen

Importen ökade med 0,8 procent tredje kvartalet enligt NR, vilket tangerar den genomsnittliga ökningen de senaste tio åren. Importen tyngde BNP-utvecklingen med 0,4 procentenheter. Både importen av varor och tjänster ökade under kvartalet. För varorna bidrog ökad import av investeringsvaror mest till uppgången. Den ökade importen av tjänster förklaras främst av en högre svensk konsumtion i utlandet, vilket räknas som tjänsteimport i NR.

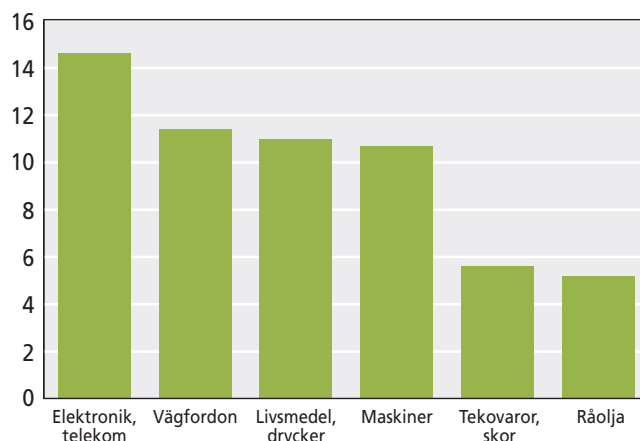
I likhet med exporten så är importen av varor större än importen av tjänster. Under 2010-talet har andelen varor av den totala importen uppgått till 69 procent i genomsnitt. Andelen tjänster av den totala importen, har i likhet med exporten, ökat över tid. Tjänsteandelen har dock inte ökat lika snabbt som inom exporten. Från 1980- till 1990-talet skedde den största förändringen då varuandelen sjönk från ett genomsnitt på 78 procent till 72 procent.

Störst import av elektronik och telekom

Enligt utrikeshandelns statistik, fördelad enligt SITC:s varuområden, så är importen störst av produkter inom elektronik och telekom, som utgjorde knappt 15 procent av den totala varuimporten. Därefter följer vägfordon, livsmedel och maskiner. Dessa importprodukter utgör vardera ungefär 11 procent av varuimporten. Importen av tekovaror och skor samt råolja hör också till de större importprodukterna och står för drygt 5 procent var av varuimporten.

Sveriges största importprodukter

Andel av total varuexport, enligt SITC varufördelning, avser januari–september 2019

Källa: Utrikeshandel med varor

Minskad import från Storbritannien

De största importländerna är ungefär samma länder som vi exporterar till. Tyskland som är den största exportmarknaden är också det land vi importerar klart mest ifrån. Värdet på importen från Tyskland är betydligt större än exportvärdet. Det gäller också vår näst största importmarknad, Nederländerna. Norge är det land vi importerar tredje mest ifrån medan Kina är den importmarknad som har vuxit klart starkast hittills under 2019 jämfört med året innan. Kina har därmed gått om Finland och Storbritannien och är för närvarande femte största importland. Sveriges exportnetto gentemot Kina är negativt då importvärdet överskrider exportvärdet. Däremot är exportnettot positivt gentemot våra nordiska grannländer och även Storbritannien. Värdet på importerade varor från Storbritannien har minskat något hittills i år. Möjligen har osäkerheten inför Brexit haft en betydelse för importen redan i år.

Sveriges största varuimportmarknader

Mottagarland	Andel i %	Förändring i % jan–sep 2019/ jan–sep 2018
Tyskland	17,8	0
Nederländerna	9,2	2
Norge	8,7	4
Danmark	6,7	–2
Kina	5,3	21
Finland	4,9	8
Storbritannien	4,6	–4
Belgien	4,5	5
Polen	4,2	9
Frankrike	3,8	6

Källa: Utrikeshandel med varor

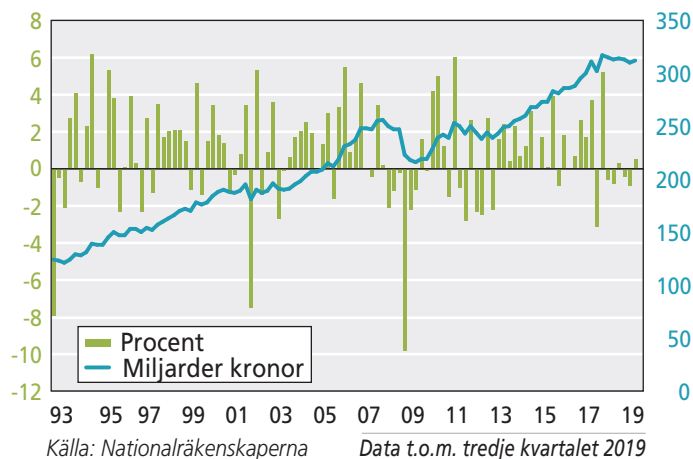
Investeringarna ökade för första gången i år

De fasta bruttoinvesteringarna var tidigare drivande i svensk ekonomi. Sedan andra kvartalet i fjol har investeringarna gradvis fallit och hållit tillbaka BNP-utvecklingen under fyra av de senaste sex kvartalen. Tredje kvartalet ökade de fasta bruttoinvesteringarna och bidrog positivt till BNP-utvecklingen. Uppgången på 0,5 procent, säsongrensat

och jämfört med kvartalet innan, var knappt lägre än den genomsnittliga tillväxten på 0,6 procent under de senaste tio åren. Ökningen innebar att investeringarna ökade för första gången hittills i år och lämnade ett positivt bidrag till BNP-uppgången på 0,1 procentenheter.

Fasta bruttoinvesteringar

Procentuell förändring från föregående kvartal (vå) samt nivå i miljarder kronor (hö). Säsongrensade kvartalsvärden

Bostadsinvesteringarna vände upp

Den svagare investeringsutvecklingen sedan början av förra året förklaras till stor del av att bostadsinvesteringarna har bromsat in. Bostadsinvesteringarna var en stark tillväxtmotor under åren med högkonjunktur där framförallt byggandet av nya bostäder bidrog starkt. Från det att bostadsinvesteringarna vände upp i slutet av 2012 och fram till toppen tredje kvartalet 2017 ökade bostadsinvesteringarna med drygt 75 procent. I takt med att nybyggnationen av bostäder har mattats av sedan dess har bostadsinvesteringarna bromsat in. Efter fem kvartal i följd med minskade bostadsinvesteringar bröts dock nedgången tredje kvartalet i år och bostadsinvesteringarna ökade i säsongrensade tal med 1,0 procent. Övriga byggnader och anläggningar, där bland annat investeringar i kontors-, industri- och butikslokaler ingår, minskade svagt för andra kvartalet i följd.

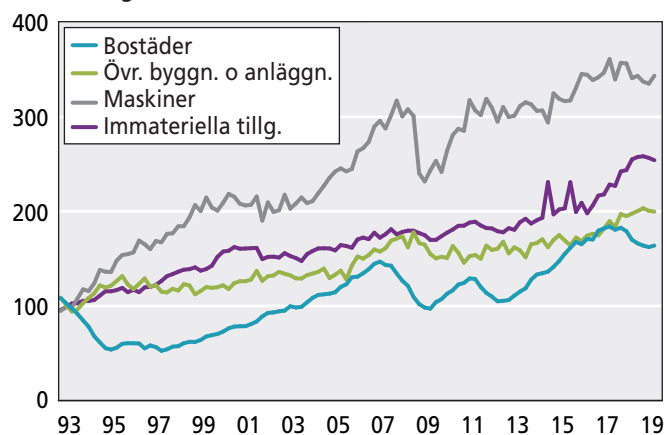
Ökade maskininvesteringar efter svag period

Tidigare kvartal har även maskininvesteringarna bidragit till den svaga utvecklingen för de fasta bruttoinvesteringarna. Med undantag för fjärde kvartalet 2018 har maskininvesteringarna minskat stadigt sedan andra kvartalet ifjol. Tredje kvartalet ökade maskininvesteringarna med 2,5 procent, säsongrensat och jämfört med kvartalet innan, och bidrog med 0,7 procentenheter till den totala investeringsuppgången. Maskininvesteringarna stod därmed för det största bidraget till investeringsutvecklingen. Mest ökade investeringarna i transportmedel, som till exempel fartyg, flygplan och tåg, som ökade för andra kvartalet i följd och steg med 7,1 procent. Investeringarna i IKT-utrustning, bestående av datorer och kommunikation, och övriga maskininvesteringar, som är den enskilt största produktgruppen inom maskininvesteringarna, vände upp efter nedgångar under både första och andra kvartalet. Maskininvesteringarna är också den inves-

teringstyp som visar den största ökningen sedan 1993. Sett till de senaste sju åren har dock bostadsinvesteringarna ökat snabbare.

Fasta bruttoinvesteringar fördelat på investeringstyp

Säsongrensade kvartalsvärden. Index 1993=100

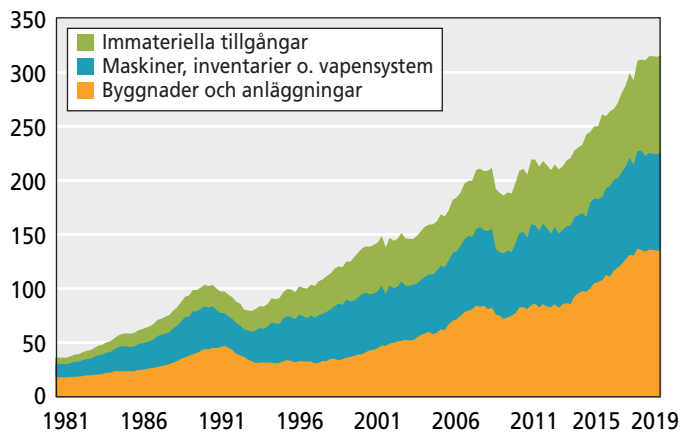
Investeringar i immateriella tillgångar, som till största del består av investeringar i FoU och programvaror, minskade med 1,0 procent tredje kvartalet. Det tyngde investeringsutvecklingen med 0,3 procentenheter.

Ökad andel av immateriella tillgångar de senaste 40 åren

Sett i ett längre perspektiv har investeringarna i immateriella tillgångar som andel av de totala fasta bruttoinvesteringarna ökat över tid. I början av 1980-talet låg andelen på runt 16 procent, men ökade under 1990-talet och fram till millennieskiftet då andelen var som högst på strax över 30 procent. Tredje kvartalet utgjorde investeringarna i immateriella tillgångar drygt 28 procent. Det är nästan en lika stor andel som för maskininvesteringarna. Den klart största investeringstypen är byggnader och anläggningar. Här ingår investeringar i bostäder, såsom nybyggnation och ombyggnation av permanentbostäder, fritidsbostäder och kostnader för ägarbyten, samt investeringar i övriga byggnader och anläggningar. Denna investeringstyp utgör drygt 43 procent av de totala investeringarna. Denna andel har dock varit högre och utgjorde i början av 1980-talet nästan hälften av de totala investeringarna. Under fastighetskrisen på 1990-talet minskade dess andel och var som lägst under slutet av samma årtionde då den uppgick till under 30 procent. Sett till fördelningen mellan investeringar i bostäder respektive övriga byggnader och anläggningar så har den sistnämnda varit störst under nästan samtliga år sedan 1993. Det är endast under 2017 som investeringarna i bostäder var högre.

Fasta bruttoinvesteringar fördelat på investeringstyp

Säsongrensade värden, löpande priser, miljarder kronor

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2019

Näringslivets investeringar ökade efter två svaga kvartal

Utvecklingen av investeringarna, sett i ett branschperspektiv, har de senaste kvartalen varit svag inom näringslivet. Från fjärde kvartalet 2017 och fram till andra kvartalet i år minskade investeringar under fem av sju kvartal. Det sammanfaller med den svaga utvecklingen för bostadsinvesteringarna. Tredje kvartalet ökade investeringarna inom näringslivet med 0,5 procent, säsongrensat och jämfört med kvartalet innan, där tjänsteproducenterna stod för merparten av uppgången. Flera tjänstebranscher ökade, efter nedgångar kvartalet innan, där handeln och företagstjänsterna stod för de största uppgångarna. Totalt ökade investeringarna inom tjänstebranscherna med 0,7 procent.

Investeringarna inom varubranscherna ökade med 0,1 procent, efter tre kvartal i rad med minskningar. Investeringarna ökade inom energibranschen medan såväl gruv- och mineralbranschen, tillverkningsindustrin som byggbranschen drog ned investeringarna. För industrins del innebär det att investeringarna har minskat under tre av de senaste fyra kvartalen.

De offentliga investeringarna ökade med 0,6 procent tredje kvartalet. Det var främst inom primärkommunerna som investeringarna ökade.

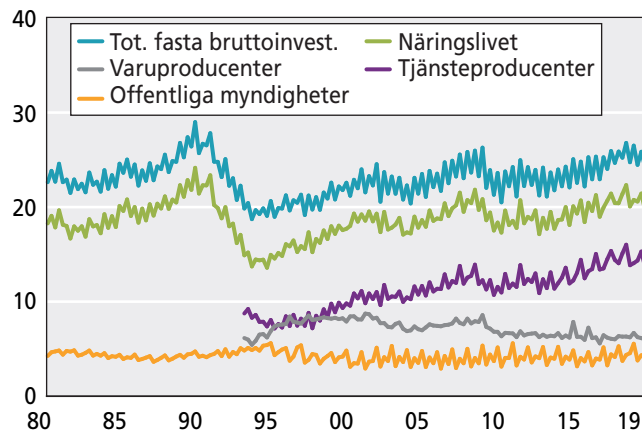
Fallande investeringskvot de senaste kvartalen

Att investeringarna faller när konjunkturen mattas följer det normala konjunkturmönstret. Förenklat uttryckt dämpas efterfrågan på varor och tjänster under en konjunkturedgång och företagen anpassar produktionen. Likaså minskar resurserna till att investera samtidigt som företagens behov

av att bygga ut produktionskapaciteten inte är lika stora. När lågkonjunkturen ebbar ut och tillväxten vänder ökar efterfrågan i ekonomin och företagen ökar produktionen och investeringarna stiger återigen. Hur mycket som investeras beror med andra ord i hög grad på var i konjunkturcykeln ekonomin befinner sig.

Investeringskvot

Procent av BNP, löpande priser

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2019

En tillbakablick visar att investeringskvoten, det vill säga investeringarnas andel av BNP, har minskat under upprepade tillfällen under de senaste dryga 40 åren. Den kraftigaste nedgången noterades under fastighetskrisen i början av 1990-talet då investeringskvoten föll från knappt 27 till 20 procent. Även under IT-kraschen i början av millennieskiftet och i samband med finanskrisen minskade investeringarnas andel av BNP. En svag nedgång kan även urskiljas för de senaste kvartalen. Tredje kvartalet uppgick investeringskvoten till drygt 24 procent.

I diagrammet ovan kan man se att investeringskvoten för den totala ekonomin tydligt följer utvecklingen för näringslivet. Det är framförallt inom de tjänsteproducerande branscherna som investeringsnivån har ökat medan varuproducenternas investeringskvot legat relativt stilla under hela 2010-talet. Tredje kvartalet uppgick investeringskvoten för tjänsteproducenterna till knappt 14 procent. För varuproducenterna var investeringarnas andel av BNP 6 procent.

De offentliga myndigheternas investeringskvot har legat stabil runt 4–5 procent sedan 1980. Tredje kvartalet uppgick såväl de statliga som kommunala myndigheternas investeringar som andel av BNP till drygt 2 procent.

Kontaktpersoner: Maria Schoultz, 010-479 40 74 och Jenny Lunneborg, 010-479 44 42

Bruttonationalinkomst och EU-avgift

Användningen av BNI i EU:s budget

Medlemsavgiften till EU baseras i stor utsträckning på medlemsländernas bruttonationalinkomst (BNI), som nationalräkenskaperna räknar fram. Principen är att länder med hög BNI betalar mer. Sverige erhåller EU-stöd bland annat till jordbruket och till forskning och utveckling, men är en av de största nettogivarna inom EU.

Just nu pågår förhandlingar om EU:s långtidsbudget, 2021–2027. Den nuvarande budgeten sträcker sig över perioden 2014–2020. Ländernas bruttonationalinkomst och brutoregionprodukt för olika regioner utgör ett viktigt underlag för vilken avgift medlemsländerna betalar till EU liksom hur budgeten fördelas. I den här artikeln beskrivs den roll ländernas nationalräkenskaper och regionala räkenskaper har som underlag för att bestämma avgifter till EU-budgeten och fördelningen av budgeten. I artikeln presenteras även hur budgeten fördelas över olika områden, exempelvis till hållbar tillväxt och naturresurser. Artikeln redogör även för budgetens fördelning till olika länder och regioner.

Medlemsavgiften till EU baseras främst på BNI

Medlemsländernas EU-avgift, så kallade egna medel, baseras på tre delar:

- Avgift baserad på socker och tullavgifter, också kallade traditionella egna medel
- Momsbaserad avgift
- BNI-baserad avgift

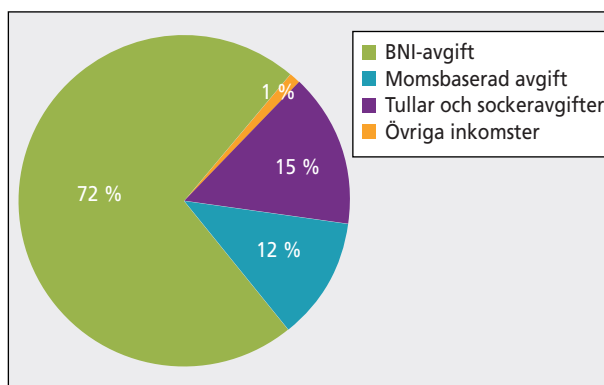
I budgeten för 2019 utgör de traditionella egna medlen 15 procent av de egna medlen för EU. Dessa infördes 1970 och består i allt väsentligt av tullavgifter men också av jordbrukstullar och socker- och isoglukosavgifter. Dessa samlar länderna in för EU:s räkning, för den gemensamma tullunionen. Medlemsländerna behåller 20 procent av de insamlade medlen för att täcka administrativa kostnader. Tullverket i Sverige ansvarar för underlaget för denna del av avgiften. Den momsbaserade avgiften utgör 12 procent av de egna medlen i budgeten för 2019. Den utgörs av en fast procentandel (0,3 procent i budgeten för 2014–2020) av den moms som tas ut i medlemsstaterna och baseras på en särskild momsberäkning (Weighted Average Rate). Denna avgift introducerades när momssystemen harmoniserades 1979. Skatteverket ansvarar för underlaget för att bestämma den här delen med hjälp av underlag från nationalräkenskaperna. BNI-baserade egna medel är den klart största av de tre avgiftsdelarna. Dessa baseras på bruttonationalinkomstens storlek och beräknas som en procentuell andel av gemenskapens samlade BNI baserat på återstående finansieringsbehov när övriga avgifter beräknats. De BNI-baserade

medlen har tredubblats sedan slutet av 1990-talet och utgör i budgeten för 2019, 72 procent av de sammanlagda egna medlen. SCB ansvarar för underlagen för denna del genom uppgifter om Sveriges BNI.

Utöver det som kallas egna medel utgörs budgeten av andra inkomster, så som inkomstskatt som betalas av EU:s personal, bidrag från länder utanför EU till vissa EU-program och böter från de företag som bryter mot konkurrenslagstiftningen eller annan lagstiftning. I budgeten för 2019 uppgår det till 1 procent av de totala inkomsterna.

EU:s budget för år 2019

Procentuell andel av den totala budgeten för respektive inkomstkompont

Källa: Sveriges Riksdags EU-information

Länder med hög BNI betalar mer

Principen i dagens finansieringssystem är alltså att länderna huvudsakligen bidrar till budgeten efter ekonomisk bärkraft där alltså länder med en högre BNI per capita också får en förhållandevis hög EU-avgift per capita. Sammansättningen av de tre delarna av avgiften till EU varierar mellan olika länder. Sveriges totala avgift uppgick till 40 miljarder kronor 2018, där avgiften baserad på BNI utgjorde 30 miljarder, den momsbaserade avgiften 3,1 miljarder, tullavgifter 6,5 miljarder (brutto, inklusive kvarhållen del 1,3 miljarder), samt Storbritanniens rabatt 0,5 miljarder. För Belgien och Holland där många varor förtullas in i EU är avgiften som baseras på tullar väldigt hög och därmed är andelen för de traditionella egna medel betydligt större än för Sverige och andelen för den BNI-baserade delen lägre. Ett antal länder har reduceringar av sina medlemsavgifter för att få kompensation för att deras avgifter annars bedöms bli alltför höga.¹

¹ Storbritannien, Tyskland, Österrike, Nederländerna, Sverige, Danmark. Där Storbritannien har den största reduceringen 2018 på ca 5 mdkr Euro. För mer detaljer se t.ex: <https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/eu-budgetary-system/eu-revenue-own-resources/2014-2020/#>

Jämförelser av medlemsavgiftens storlek kan göras med olika mått. I EU-budgeten kategoriseras till exempel de BNI-baserade och moms-baserade avgifterna som ländernas bidrag till EU-budgeten och ibland exkluderas de traditionella medlen i jämförelse. I tabellen nedan redovisas ländernas bidrag till EU-budgeten (inklusive traditionella medel), baserat på avgift per capita, år 2014–2018. Luxemburg är det land som har högst avgift per person och Belgien har högst avgift i relation till BNI, 1,3 procent. Sett per invånare är Sveriges avgift den sjätte högsta, men som andel av BNI är det bara Storbritannien som har en lägre avgift. I den nu gällande långtidsbudgeten, för perioden 2014–2020, finns ett tak där de totala egna medlen för EU inte får överstiga 1,20 procent av summan av alla medlemsländers bruttonationalinkomster.

EU-avgiften enligt olika mått, brutto

Årsmedelvärden 2014–2018

	euro/inv, brutto*	% av BNI, brutto*
Luxemburg	574,1	0,93
Belgien	491,9	1,30
Danmark	440,6	0,88
Irland	434,9	0,97
Nederländerna	405,2	0,97
Sverige	373,9	0,79
Finland	355,3	0,89
Österrike	343,2	0,84
Tyskland	331,3	0,85
Frankrike	311,9	0,91
Italien	261,4	0,94
Storbritannien	251,8	0,70
Spanien	232,9	0,96
Cypern	219,1	1,03
Malta	215,0	1,03
Slovenien	196,8	1,01
Portugal	166,3	0,94
Estland	160,4	0,98
Tjeckien	157,6	0,99
Grekland	149,7	0,91
Slovakien	138,0	0,93
Litauen	137,7	1,04
Lettland	128,1	0,98
Ungern	110,3	0,97
Polen	110,2	0,98
Kroatien	103,7	0,96
Rumänien	77,9	0,91
Bulgarien	68,5	1,04

Källa: Ekonomifakta/EU-kommissionen

*Total avgift inklusive tullavgifter.

Verifieringsprocessen av ländernas BNI

För att säkerställa att medlemsländernas avgifter till EU-budgeten är korrekta genomför EU-kommissionen ett granskningsarbete av de underlag som ligger till grund för EU-avgifterna. Den så kallade verifieringsprocessen för ländernas bruttonationalinkomster genomförs av Eurostat och medlemsländernas statistikbyråer är representerade i en expertgrupp som bistår Eurostat i arbetet. I arbetet granskar Eurostat ländernas källor, metoder och processer för beräkningarna av BNP och BNI i löpande priser. Två ledord i denna granskning är fullständighet och jämförbarhet, det vill säga att mätningen av ländernas BNI ska täcka alla inkom-

ster i länderna samtidigt som jämförbarheten mellan ländernas mätningar ska säkerställas. Granskningsarbetet fokuserar främst på delar där beräkningar baseras på modeller samt där det finns skillnader mellan vad som redovisas i primärstatistiken och i NR. Kommissionens (Eurostats) arbete att verifiera ländernas BNI-beräkningar granskas i sin tur av Europeiska revisionsrätten. Utgångspunkten för granskningen är ENS 2010 som är den förordning som gäller för national- och regionalräkenskaper inom EU.

För närvarande pågår en verifieringsprocess som startade 2016 och som ska vara klar i slutet av detta år. Därefter ges en viss tid för införandet av de reservationer som läggs för länderna (se faktaruta).

Verifieringsprocessen är en omfattande process som tar 4–5 år från början till slut. Den består i stora drag av följande steg:

- 1 Uppdatering av ländernas dokumentation av beräkningarna. Inför en ny verifieringscykel uppdaterar länderna en omfattande dokumentation som beskriver metoder och källor för beräkningarna. Dokumentationen inkluderar även tabellbilagor som med data ska beskriva de tillägg och avdrag som görs från den primärstatistik som används i beräkningarna till publicerade estimat i nationalräkenskaperna.
- 2 Granskning av dokumentation. Eurostat granskar dokumentationen och följer upp med frågor.
- 3 Informationsbesök. Ett eller flera så kallade informationsbesök genomförs för att diskutera och få förtydliganden kring metoder och källor. Vid dessa besök kan också göras direkta granskningar av utvalda beräkningsområden.
- 4 Åtgärds punkter. Baserat på informationsbesöket och de frågor och svar som utväxlas baserat på beskrivningarna i dokumentationen lägger Eurostat åtgärds punkter för områden som de anser att länderna måste utreda djupare, eller där beskrivningar av källor och metoder behöver klargöras. Tidtabellen för införandet av åtgärds punkterna diskuteras med medlemsländerna och lagda åtgärds punkter redovisas i expertgruppen för BNI.
- 5 Reservationer. I de fall åtgärds punkter inte kan åtgärdas inom tidsramen för verifieringscykeln så lägger Eurostat en reservation för ländernas beräkningar med en tidpunkt på när ändringarna måste vara genomförda. Fram till genomförandet betraktas ländernas BNI-beräkningar som preliminära.

I den pågående verifieringscykeln har totalt sett ca 15 000 frågor och svar utväxlats mellan medlemsländerna och Eurostat och 56 informationsbesök har totalt genomförts till länderna. Till dags dato har det resulterat i ca 1200 åtgärds punkter.

Sverige ligger runt snittet och har fått 43 åtgärds punkter, där de flesta infördes vid publiceringen i september 2019 med liten påverkan på BNP-nivån.

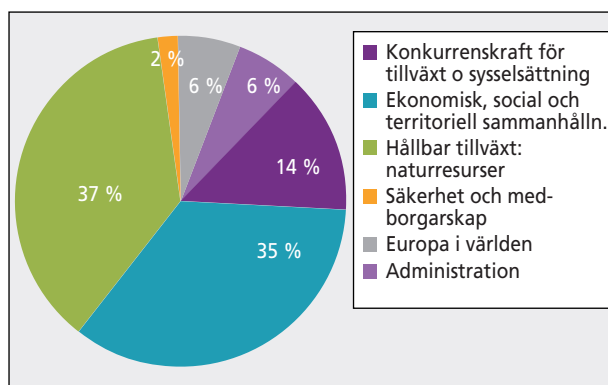
Verifieringsarbetet baseras på två ansatser. Den ena är att Eurostat i dialog med medlemsländerna fastställer ett antal områden som bedöms som särskilt viktiga att granska där en generell granskningsprocess genomförs för alla länder. Den andra är granskning av landspecifika områden som kommer upp i dialogen med medlemsländerna baserat på ländernas dokumentationer och i informationsbesök (se faktaruta).

Områden som är generella i nuvarande verifieringscykel är till exempel metoder för avstämningar, att räkenskaperna har en fullständig täckning samt globalisering. Vad gäller området fullständig täckning, vilket framför allt handlar om kravet att beräkningarna ska täcka även dold och illegal verksamhet, har bland annat moms-fusk och användningen av skattdata granskats. Inom området globalisering har fokus legat på att redovisningen av multinationella företag ska ske på ett konsistent sätt i ländernas BNI. De brister som Eurostat identifierar i granskningen behöver åtgärdas av länderna. Exempel på sådana åtgärds-punkter för Sverige som implementerades vid publiceringen i september 2019 är att utlandsstudier tidigare inte har fångats i hushållskonsumtionen att metoden för beräkningen av förädlingsvärdet i branschen finansiella stödtjänster har förbättrats och att en ny modell för att beräkna produktionen av boendetjänster i fritidshus har förts in.

Utbetalning av EU-medel

Även för att bestämma hur EU-medel ska fördelas till medlemsländerna bidrar nationalräkenskaperna med underlag. I diagrammet nedan visas hur EU:s totala budget på 144,7 miljarder Euro användes per område år 2018. Det största utgiftsområdet var *Hållbar tillväxt* som utgjorde knappt 40 procent av budgeten, följt av området *Ekonomisk och social och territoriell sammanhållning* med drygt 30 procent. För området *Ekonomisk och social och territoriell sammanhållning* används BNI och bruttoregionprodukt som underlag för att fördela pengarna mellan länderna. Bruttoregionprodukten (BRP) beräknas inom ramen för de regionala räkenskaperna och är respektive regions andel av BNP.

EU:s budget 2018
Procentuella andelar

Källa: Sveriges Riksdags EU-information

2017 mottog Sverige 1,5 miljarder euro i EU-stöd där 50 procent gick till jordbruket (området hållbar tillväxt), vilket är i paritet med EU-snittet som ligger på 49 procent. 24 procent av stödet till Sverige gick till Forskning och utveckling (området Konkurrenskraft för tillväxt och sysselsättning), vilket var över EU-snittet på 14 procent. 14 procent gick också till regionalpolitiken (Konkurrenskraft för tillväxt och

sysselsättning) och där låg Sverige klart under EU-snittet som uppgick till 27 procent.¹

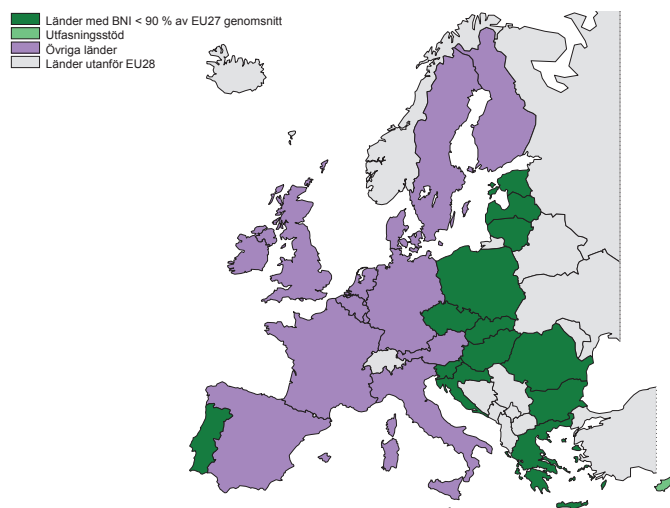
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning

Sammanhållningspolitiken syftar till att minska skillnader och ojämlikheter mellan länder och regioner inom EU. Det sker genom de så kallade struktur- och investeringsfonderna huvudsakligen via Regionalfonden, Socialfonden och Sammanhållningsfonden men även Havs- och fiskerifonden samt Landsbygdsprogrammet.

Fördelningen av budgeten för *Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning* baseras på BNI per capita och BRP per capita. Länder vars BNI per capita understiger 90 procent av genomsnittet i EU har rätt till bidrag från vissa delar av budgeten (Sammanhållningsfonden) enligt nuvarande regelverk. Andra delar (Regionalfonden och Socialfonden) baseras på storleken på regionernas BRP per capita. För perioden 2014–2020 ligger prioriteringarna på regioner vars BRP per capita understiger 75 procent av EU-genomsnittet. Även regioner med en BRP per capita på 75–90 procent och regioner med en BRP per capita som överstiger 90 procent av EU-genomsnittet kan söka stöd. Uppgifter över BRP på en regionnivå som heter NUTS 2 används som underlag för fördelningen. I Sverige har vi åtta NUTS 2-regioner. Inom EU totalt finns de 276 regioner.

I de två figurerna nedan visas länder vars BNI/capita understiger 90 procent av EU-genomsnittet och regionerna inom EU, NUTS 2, som kan söka stöd fördelat efter kategori.

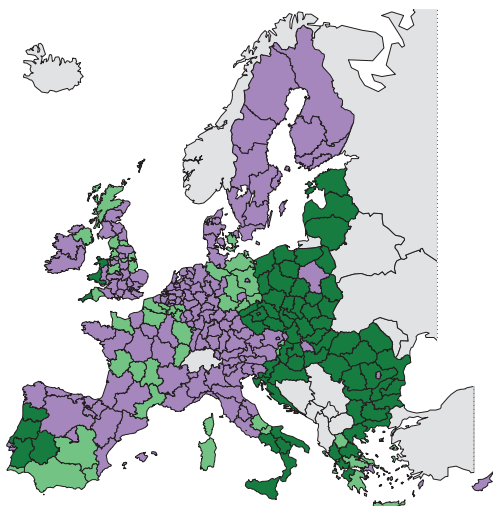
BNI per capita i förhållande till EU-genomsnittet

¹ Europaparlamentet. http://www.europarl.europa.eu/external/html/budgetataglan/default_sv.html#sweden

Regioner med regionalt stöd

Mer utvecklade regioner
Övergångsregioner
Mindre utvecklade regioner
Länder utanför EU28

Guadeloupe, Franska Guyana, Réunion, Martinique, Mayotte, Saint-Martin (Frankrike), Azorerna och Madeira (Portugal) samt Kanarieöarna (Spanien), är inte inkluderade i kartan.

Nettogivare och nettotagare i EU-budgeten

I tabellen nedan visas nettoeffekten för respektive land, som skillnaden av vad de betalar in till EU-budgeten och hur mycket stöd som de får. Av tabellen framgår att Sverige är nettobetalarare med 212 euro per invånare, eller cirka 21 miljarder kronor. Räknat på detta sätt så är det Nederländerna som ekonomiskt bidrar mest per invånare och Ungern som erhåller mest ekonomiskt.

EU-avgiften enligt olika mått, netto

Årsmedelvärden 2014–2018

	euro/inv, netto*	% av BNI, netto*
Nederländerna	275,3	0,66
Belgien	261,6	0,69
Sverige	211,7	0,45
Tyskland	198,3	0,51
Danmark	193,5	0,39
Storbritannien	148,5	0,42
Österrike	138,6	0,34
Frankrike	114,7	0,34
Finland	109,8	0,28
Italien	85,1	0,31
Irland	44,4	0,10
Luxemburg	8,3	0,01
Spanien	-17,4	-0,07
Cypern	-37,7	-0,18
Kroatien	-80,2	-0,74
Slovenien	-189,0	-0,97
Malta	-192,1	-0,92
Portugal	-214,9	-1,22
Rumänien	-219,3	-2,55
Bulgarien	-248,5	-3,76
Polen	-256,0	-2,27
Tjeckien	-298,6	-1,88
Slovakien	-308,3	-2,08
Estland	-317,8	-1,95
Lettland	-347,6	-2,65
Grekland	-386,6	-2,34
Litauen	-406,0	-3,06
Ungern	-440,5	-3,87

Källa: Ekonomifakta/EU-kommissionen

*Total avgift inklusive tullavgifter minus återflöden exklusive utgifter för administration.

Bruttonationalinkomst (BNI)

BNI är summan av alla inkomster i ett land under en period, vanligtvis ett år. Bruttonationalinkomst (till marknadspris) är lika med BNP minus så kallade primära inkomster som inhemska enheter betalar till utländska enheter plus primära inkomster som inhemska enheter erhåller från utlandet.

Så här räknas BNI fram

	2018
1. + Arbetskraftskostnader	2 310 012
2. + Driftsöverskott och sammansatt förvärvsinkomst	1 528 603
3. + Produktionsskatter och importskatter	1 082 521
4. – Produktionssubventioner	87 344
= BNP	4 833 792
5. + Arbetskraftskostnader från utlandet	22 025
6. + Kapitalinkomster från utlandet	455 442
7. + Subventioner från EU-institutioner	8 573
8. – Arbetskraftskostnader till utlandet	14 277
9. – Kapitalinkomster till utlandet	379 996
10. – Skatter på produktion och import som betalas till EU-institutioner	6 498
= BNI	4 919 061

Förklaringar

- Arbetskraftskostnader består av löner och sociala avgifter.
- Driftsöverskottet är det överskott (eller underskott) som genereras i företagen efter att löner och sociala avgifter betalats. Det vill säga företagets del av förädlingsvärdet. Sammansatt förvärvsinkomst är egna företagares överskott (eller underskott).
- Produktionsskatter är skatter som företag åläggs som en följd av deras produktionsaktiviteter, exempelvis skatter på ägande av mark och byggnader som utnyttjas av företagen i produktionen.
- Produktionssubventioner är subventioner till produktionsaktiviteten, jämfört med produktsubventioner där det är en specifik produkt som subventionernas. Exempel på produktionssubventioner är subventioner av löner och subventioner för att minska föroreningar.
- Se 1.
- Kapitalinkomster består i huvudsak av räntor och utdelningar.
- Omfattar skatter på produktion och import som betalas till Europeiska unionens institutioner, såsom inbetalningar från den gemensamma jordbrukspolitik.
- Se 1.
- Se 6.
- Består i huvudsak av moms i Sverige som samlas in för EU:s räkning.

Kontaktperson: Andreas Lennmalm, 010-479 49 92

Ekonomisk tillväxt och resursförbrukning

På senare tid har miljön och klimatet stått i fokus i samhällsdebatten. Många ställer sig frågan om ekonomisk tillväxt är möjligt utan att det sker på bekostnad av miljön. Denna artikel diskuterar förhållandet mellan BNP-tillväxt och förbrukningen av naturresurser. Användningen av naturresurser har avgörande betydelse för vår materiella välfärd och miljö.

Det är många som undrar över förhållandet mellan ekonomisk tillväxt och möjligheten att rädda klimatet. I debatten om ekonomi och miljö finns två tydliga åsiktsläger. Den ena sidan hävdar att ekonomisk tillväxt är nödvändigt för att det ska gå att minska utsläppen av växthusgaser och därigenom klara av miljöutmaningen. Den andra sidan menar att det är själva tillväxten som är problemet.

För att det ska vara fruktbart att diskutera frågor om kopplingen mellan ekonomin och miljö måste det vara möjligt att mäta ekonomisk tillväxt, naturresursförbrukning och förändringar på miljön. Men det krävs även vetenskapligt etablerade teorier för hur miljö och ekonomi ömsesidigt påverkar varandra. Givet att man kan reda ut detta samband kommer det att vara lättare att avgöra vilka handlingsalternativ som bäst gynnar de samhällspolitiska målen.

Det som först och främst ska förklaras i denna artikel utgör endast en mindre del av denna problematik, nämligen vilken roll sättet att mäta bruttonationalprodukten, BNP kan spela i sammanhanget. Några diagram som speglar naturresursanvändningen i valda delar av världen används för att illustrera de samband mellan ekonomi och råvaruförbrukning som kan härledas ur den ekonomiska statistiken.

Denna framställning belyser två närbesläktade problemområden. Det ena avser klimatet och tvågradersmålet för den globala uppvärmningen. Det andra området handlar om den övergripande miljöutmaningen som användningen av jordens resurser skapar. I båda fallen ligger tonvikten på att beskriva resursanvändningen och hur den har förändrats de senaste decennierna.

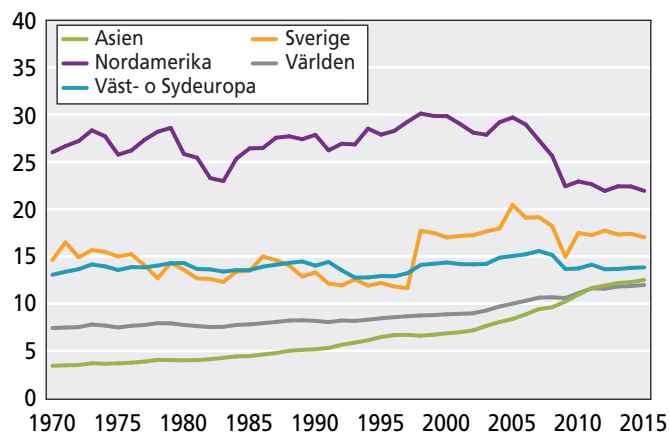
Framställningen inleds med användningen av råvaror inom de nationella ekonomierna grupperade i geografiska områden. Därefter diskuteras vad som påverkar relationen mellan resursanvändning och BNP. Avslutningsvis tas hänsyn till hur den slutliga användningen via den globala handeln påverkar bilden av resursförbrukningen. Dessutom delas den slutliga användningen av råvaror upp efter vad som i huvudsak påverkar dess förändring; befolkningstillväxt, förändringar i produktionsteknik samt inkomster.

Ändrat mönster i den globala råvaruförbrukningen

För Nordamerika och Asien är effekterna av globaliseringen särskilt tydliga. Kina som är en av världens snabbast växande ekonomier har gradvis övertagit rollen som den största industrinationen. Därigenom har tyngdpunkten i råvaruförbrukningen skiftat från Nordamerika och Europa till Asien. Av diagram 1 kan man utläsa nivån på förbrukningen av råvaror (biomassa, fossila bränslen samt mineraler) per individ i tre världsregioner och Sverige samt för världen som helhet.

Inhemska råvaruförbrukning, eller Domestic Material Consumption (DMC) definieras som utvinning av råvara ur naturen plus import minus export. Den inhemska råvaruförbrukningen är den som används för skapande av halvfabrikat och de färdiga varor och tjänster vilkas förädlingsvärde bidrar till BNP.

Inhemska råvaruförbrukning (DMC)
Ton/capita

Källa: UN Environmental International Resource Data t.o.m. 2015
Panel Global Material Flows Database

Anm. I Asien ingår även Oceanien och Australien men inte Syrien, Libanon, Israel, Palestina, Jordanien, Irak och länderna på Arabiska halvön. Väst- och sydeuropa utgörs av de nuvarande EU-länderna inkl. Sverige samt Norge, Island, Schweiz, Turkiet och icke-EU-länder på Balkan. Nordamerika utgörs av USA och Kanada. Detta gäller samtliga diagram i artikeln.

Observera att för Sverige verkar det föreligga ett tidsseriebrott 1997/1998. Vid sammanställningen av långa tidsserier över BNP och dess komponenter är det brukligt att använda utvecklingstalen i tidigare framtagna serier för att överbrygga brott i tidsserien. Det räcker med data för perioden 1998–2015 eftersom de senaste åren är av störst intresse när det gäller vad som bidrar till förändringar av materialförbrukningen som presenteras i det sista diagrammet.

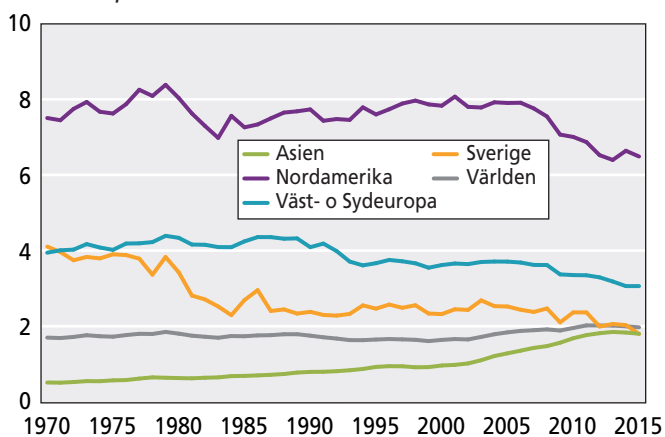
Den del av råvaruförbrukningen som anses bidra mest till den globala temperaturhöjningen och på sikt klimatet är förbränning av fossila bränslen. Den minskade användningen för Nordamerika efter år 2000 som framgår av nästa dia-

gram avser främst kol och är bl.a. en effekt av att efterfrågan från stålindustrin minskat. Stålproduktionen i USA år 2015 var ca 20 procent lägre än vid millennieskiftet. Kina har å den andra sidan dramatiskt ökat sin stålproduktion sedan år 2000¹.

Förändringen i det globala mönstret på förbrukningen per invånare av fossila bränslen är inte lika påtaglig som för den totala materialförbrukningen. Det beror på att bränslen även används för andra ändamål än varutillverkning t.ex. transporter och uppvärmning. Av diagrammet framgår att användningen av fossila bränslen i Europas västra och södra delar gradvis minskat. För Sveriges del var minskningen dramatisk i början på 80-talet som en direkt följd av oljeprischockerna vilka bidrog till utbyggnaden av kärnkraften.

Flera klimatforskare har nyligen noterat att den planerade utvinningen av fossila bränslen överskrider vad som är förenligt med klimatmålen.² Kinas ekonomiska tillväxt och energiomställningen från kärnkraft i t.ex. Tyskland och Japan ställer krav på snabb utveckling av alternativa energiformer.

Inhemsk förbrukning av fossila bränslen (DMC)
Ton/capita

Källa: UN Environmental International Resource Data t.o.m. 2015
Panel Global Material Flows Database, samt egna beräkningar
För information om ingående länder se anmärkning under första diagrammet i artikeln.

BNP-måttet innefattar även egna uttag av bränslen t.ex. brännved ur skogen. Det kan vara svårt att uppskatta storleken på egna uttag särskilt om de inte ingår i den ekonomiska redovisningen som hushållen lämnar. Luckor i underlaget för sammanställningen av BNP riskerar att leda till underskattning av t.ex. hushållens konsumtion. Men samma problem finns för den inhemska materialförbrukningen räknat i ton.

Vad man önskar mäta och vad som går att mäta

BNP är ett specifikt sätt att mäta ekonomisk aktivitet och dess tillväxt. BNP är ett s.k. objektiva mått vilket innebär att det mäter sådant som kan observeras, t.ex. värdet på mark-

nadstransaktioner (köp av varor och tjänster). Motsatsen är ett subjektivt mått, exempelvis det som beskrivs i läroböcker i nationalekonomi som den upplevda nyttan.

För den som vill mäta ekonomisk tillväxt som förändringen av den upplevda nyttan kan BNP bara vara en indikation. BNP är inget välfärdsåtgärde men däremot ingår BNP ofta som en komponent i objektiva välfärdsåtgärde. I den rollen speglar BNP värdet av de skapade resurserna som kan användas för att generera välfärd. Välfärden antas då bl.a. bero på hur resurserna fördelas och används.

Objektiva mått har god jämförbarhet över tid och fördelen att det till övervägande del går att förklara förändringarna mellan två år utifrån det underliggande datamaterialet.

FN:s klimatpanel (IPCC) använder en optimeringsmodell där det är konsumtionsnyttan som ska maximeras. Men som approximation till konsumtionsnyttan används det mått på konsumtionen som ingår i BNP. Detta är ett tydligt exempel på att vad man önskar att mäta begränsas av vad som är praktiskt möjligt.

Det BNP mäter är förädlingsvärdet, d.v.s. skillnaden mellan värdet av output och kostnader för insatsförbrukning i produktionen. Förädlingsvärdet fördelas primärt mellan de som på något sätt bidragit till produktionen, produktionsfaktörerna. Inkomsterna används till konsumtion och investeringar som tillsammans med exportnettot motsvarar BNP:s användning.

Förbrukningen av de resurser som ingår i de kapitalvaror som används i produktionen ingår inte som kostnader i den samhällsekonomiska kalkylen mätt med BNP. Om man gör avdrag från BNP för kapitalförslitningen fås ett mått som kallas nettonationalprodukten, NNP, som på ett bättre sätt speglar vad som finns tillgängligt för uthållig konsumtion.

Genom att inte ta med kapitalförslitningen i kostnaderna underskattas resursförbrukningen av den faktiska konsumtionen. Därför borde man lägga till den resursförbrukning som utgör konsumtionens andel av kapitalvarornas förslitning för det år som studeras. Nackdelen med detta tillvägagångssätt är att det inte mäter den faktiska resursförbrukningen för året utan en historisk resursanvändning som delvis gjordes flera år tidigare när maskinerna som används i produktionen skapades.

För att få en samlad bild av den resursförbrukning som konsumtionen i ett land bidrar till under det aktuella året måste man därför till konsumtionen lägga de resurser som är nödvändiga för investeringarna även om de används under flera år i framtiden för att skapa varor och tjänster.

När man analyserar förändringar i den materiella resursförbrukningen bör man alltså vara medveten om att förbrukningen representerar en sammanvägning av investeringarnas och konsumtionens konjunkturmönster. Bygg- och anläggningsinvesteringarna är särskilt resursintensiva.

¹ Jfr Mineralmarknaden: Tema järn och stål, SGU 2018

² <https://www.dn.se/nyheter/varlden/produktion-av-fossila-branslen-for-hog-for-klimatmalen/>

Effektivare resursanvändning skapar utrymme för tillväxt

Inom konkurrensutsatt verksamhet söker företagen ständigt efter billigare sätt att tillverka. Något som sänker kostnaderna är om man kan minska resursåtgången för en given vara eller tjänst. Effektivare motorer sparar på bränsle och tunnare plåt i bilkarosser eller användning av andra material spar råvaror. Ökad resurseffektivitet innebär att produktionen kan öka utan för den skull förbruka mer naturresurser.

Ett annat sätt att minska på resursanvändningen är att växla från resurskrävande varor och tjänster till sådana som är klimatsmarta. I praktiken visar det sig svårt att på frivillig väg få tillstånd sådana förändringar i någon större omfattning.

Trängselavgifter är ett exempel på att det med ekonomiska styrmedel är möjligt att ändra på resvanor. I städer som Stockholm och Göteborg har trängselavgifter gjort bilåkande under rusningstid extra dyrt och tillsammans med ändrade värderingar påverkat arbetspendlingen. År 2000 utgjorde bilresorna kl. 06–09 till Stockholms innerstad ca 31 procent medan kollektivtrafiken stod för 69 procent. År 2015 hade bilresorna minskat i absolut tal. Som andel utgjorde de ca 21 procent¹. Cykelpendlingen ingår inte i dessa siffror.

Substitution i konsumtionen mellan olika varor och tjänster till förmån för sådana som är mindre resurskrävande ger utrymme för ekonomisk tillväxt mätt som BNP. Det finns således två sätt att skapa utrymme för tillväxt utan ökat naturresursutnyttjande, effektivisering och substitution.

En variant på att spara resurser genom substitution är att laga och återanvända saker. Verkstäder och second hand-butiker erbjuder tjänster som adderar till BNP men utan allt för stor resursåtgång. Att förlänga varors livslängd genom att lappa och laga kan vara mer effektivt än att skrota och återvinna för tillverkning av nya, men det beror helt och hållet på vilken vara det är fråga om.

Ett mått som används i miljösammanhang är resursintensitet. Resursintensitet beskriver hur effektivt råvarorna används i ekonomin för att omvandlas till monetära värden. Måttet uttrycks i relationen mellan mängden naturresurser i kg som används för att skapa en US dollar² i förädlingsvärde. För hela ekonomin divideras resursförbrukningen i 1000-tals ton med BNP i miljoner.

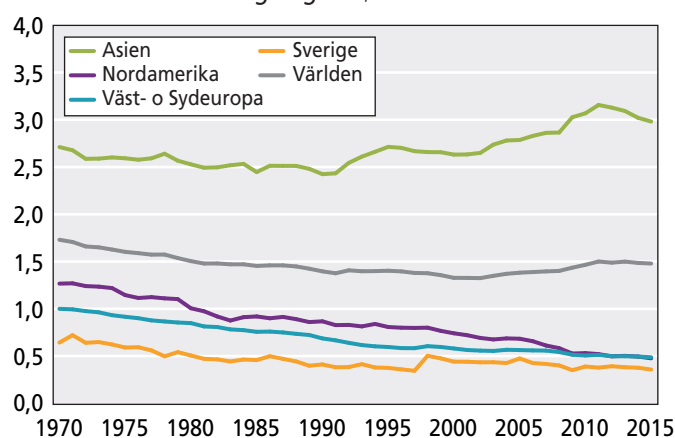
Resursintensiteten ändras ju högre förädlingsgraden är. Det förbrukas visserligen mer resurser totalt sett vid produktion av färdigvaror i förhållande till vad som förbrukas för halvfabrikat. Men förädlingsvärdet ökar förhållandevis mer än resursförbrukningen när en större mängd arbetskraft används för att öka förädlingsgraden.

Med resursintensitet mäter man därmed både effektivitet, d.v.s. förändringar av resursåtgång vid oförändrad förädlingsgrad och förändringar i själva förädlingsgraden. Dessut-

om förändras måttet när sammansättningen i produktionen ändras. När råvaruintensiv produktion med lågt förädlingsvärde flyttas till låglöneländer kommer resursintensiteten att falla.

Resursintensitet* (DMC/BNP)

Råvaruförbrukning i kg/US \$

Källa: UN Environmental International Resource Data t.o.m. 2015

Panel Global Material Flows Database, samt egna beräkningar

* Notera tidsseriebrottet 1997/1998 för Sverige som beror av samma skäl som för första diagrammet.

För information om ingående länder se anmärkning under första diagrammet i artikeln.

Lönesumman utgör i de flesta ekonomier den största delen av förädlingsvärdet. Därför kan man förvänta att låglöneländer har en högre resursintensitet än högt industrialiserade länder. Det beror på att med låga löner kommer även förädlingsvärdet och BNP att vara lägre och resursförbrukningen per dollar i BNP således högre.

Det är möjligt att ta hänsyn till denna skillnad genom att justera BNP för skillnader i länders köpkraft. Men den värdering av BNP som bl.a. används av FN:s miljöprogram (UNEP) är inte köpkraftsjusterad. Det betyder att två likvärdiga varor med olika pris som t.ex. beror på skillnader i ländernas löneläge kommer att ha olika resursintensitet i relation till varornas bidrag till BNP trots att råvaruförbrukningen i ton räknat är densamma. Av ovan nämnda skäl är det således förändringen som är av intresse när man jämför länders resursintensitet mätt på detta sätt.

Som framgår av följande diagram har resursintensiteten minskat i alla valda regioner utom i Asien. Återigen är det Kinas stora och snabbt växande ekonomi som främst påverkar de asiatiska siffrorna. Minskad resursintensitet innebär ökad effektivitet i att framställa varor och tjänster för konsumtion. Men den kostnadseffektivisering i Nord som outsourcing av produktion till låglöneländer i Syd leder till, behöver inte med nödvändighet innebära global resurseffektivisering på kort sikt.

På längre sikt när den mest effektiva produktionstekniken sprids och används i låglöneländer kommer kostnadsmedvetenheten att öka resurseffektiviteten i dessa länder och därmed även globalt. Med tanke på att Kina har satsat stort på bostäder och infrastruktur, vilka är områden med hög råvaruförbrukning per dollar i förädlingsvärde, är det inte

¹ Jfr rapporten Fakta om SL och länet, Storstockholms Lokaltrafik (SL).

² Alla monetära värden i denna framställning anges i fast penningvärde t.ex. US \$ i 2005 års penningvärde.

förvånande att kurvan för Asiens resursintensitet från 90-talets början pekar uppåt.

Delningstjänster minskar resursbehovet

Att fler får möjlighet att dela på en varaktig vara t.ex. genom att vara med i en bilpool gör användningen mer effektiv. Delning ger lägre kostnad per individ och möjliggör ökad konsumtion av andra varor och tjänster. Genom bilpoolen omvandlas bilen från att vara del av hushållskonsumtionen till investering i produktionen av en uthyrningstjänst. Administrationen av bilpooler och andra delningstjänster adderar till BNP men resursförbrukningen är marginell, särskilt om den sker via elektroniska plattformar. Vi kan likna detta vid att flytta ut en oavlönad hushållstjänst till marknaden (uthyrning). BNP-ökningen ger en engångseffekt därefter nya hushållstjänster flyttas ut till marknaden för att tillväxten ska kunna bibehållas.

Så här långt har diskussionen kretsat kring möjligheten att kombinera oförändrad resursförbrukning med ekonomisk tillväxt som det mäts med BNP. Men vad händer med den uppmätta resursåtgången om man minskar tillväxten genom att spara på inköp av varor och tjänster och istället producera dem i själv? Varor och tjänster som flyttar från marknaden in i hemmen leder inte automatiskt till lägre resursförbrukning, men däremot minskar tillväxten mätt som BNP.

Med undantag för några utpekade varor kan man litet för enkelt säga att avlönat arbete bidrar till BNP medan oavlönat hemarbete inte gör det.¹ Fler eller färre hushållstjänster tillsammans med ökad resurseffektivitet och det faktum att substitutionseffekten kan gå i båda riktningarna, gör att det inte på förhand går att avgöra hur förhållandet mellan resursförbrukning och BNP-tillväxt kommer att förändras. Därför behövs det ekonomisk-politiska styrmedel och metoder att mäta och utvärdera den förda politiken för att samhällsutvecklingen ska gå i önskad riktning.

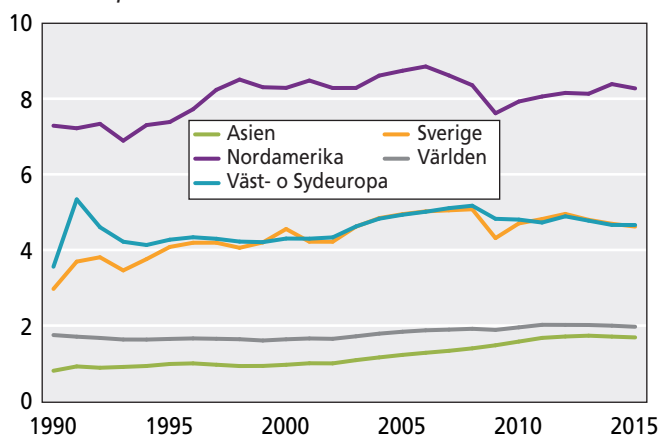
Det materiella fotavtrycket visar helheten

Koldioxid stannar länge i atmosfären vilket gör att det kan bli nödvändigt att fånga in och lagra den i berggrunden. För att göra detta behövs maskiner som drar både arbetskraft, energi och material för att byggas och användas. Om nivån på den materiella välfärden dessutom ska bibehållas eller rent av öka så talar mycket för att ekonomin behöver växa. Detta blir en konsekvens om ekonomierna i Syd växer och förbrukar en större andel av resurserna samtidigt som livsstilen i Nord inte tillräckligt snabbt förändras i riktning mot hållbarhet.

Ett sätt att uppskatta den inhemska konsumtionens totala resursförbrukning är att utöver de råvaror som ett land använder i produktionen även lägga till de naturresurser som förbrukats för importen av färdigvaror och tjänster samt dra bort motsvarande för exporten. Att uppnå exakthet i denna statistik som benämns resursförbrukningens materiella fotavtryck (MF) är inte lätt. Men trots brister är informationsinnehållet intressant då det ger en fingervisning om de faktiska förändringarna.

Siffrorna måste tas med en nypa salt då metoden att uppskatta sambanden är beroende av kvaliteten i ländernas dataunderlag. Genom att länka importen via de exporterande ländernas input-outputrelationer till förbrukningen av olika råvaror är det möjligt att uppskatta hur stor del av det exporterande landets resursförbrukning som, åtminstone i genomsnitt, ingår i importen därifrån.²

Fossila bränslens materiella fotavtryck (MF) Ton/capita

Källa: UN Environmental International Resource Data t.o.m. 2015
Panel Global Material Flows Database, samt egna beräkningar
För information om ingående länder se anmärkning under första diagrammet i artikeln.

Det är viktigt att skilja detta mått från det närbesläktade s.k. ekologiska fotavtrycket. Det ekologiska fotavtrycket uppskattas genom att omvandla den inhemska materiella resursförbrukningen till den areal som behövs för produktionen samt för att ta hand om utsläpp och avfall. Koldioxidutsläppen måste deponeras för att inte hamna i atmosfären och det hjälper bl.a. de gröna växterna till med.

Genom att koppla utsläpp till olika användningar av råvaror och bränslen är det möjligt att uppskatta hur mycket växthusgaser olika verksamheter släpper ut till atmosfären.³ Med input-outputanalys är det dessutom möjligt att studera hur användningen av varor och tjänster påverkar utsläppen.

Klimatpåverkan står inte i direkt proportion till den totala användningen av fossila bränslen. För att få en bra uppskattning av utsläppen behöver man bl.a. veta vilken energiråvara det är fråga om samt till vad den används i produktionen. En del av klimatpåverkan kommer dessutom från andra verksamheter t.ex. cementindustrin. Vid cementtillverkning är det upphettad kalksten som huvudsakligen orsakar koldioxidutsläppen medan energiråvaran som används till upphettningen bidrar till knappt hälften.

¹ För mer information om innehållet i BNP-måttet se Haglund, Mats och Kaplan, Helena Bruttonationalprodukten – BNP, Sveriges ekonomi nr 3/2019

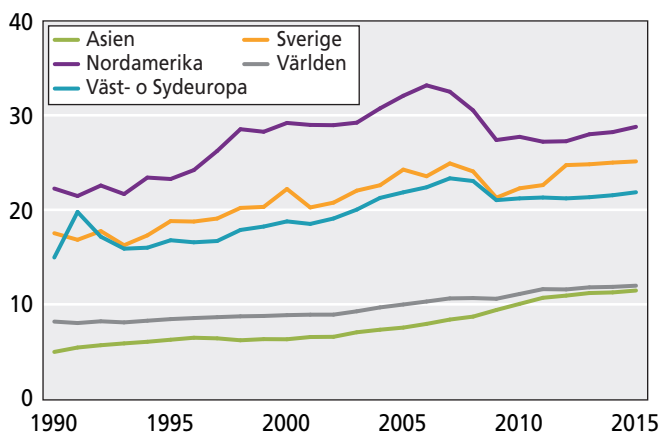
² Jfr Björk, Ida och Wadeskog, Anders – Input-outputanalys, Sveriges ekonomi nr 2/2018

³ Jfr Björk, Ida och Wadeskog, Anders – Input-outputanalys, Sveriges ekonomi nr 2/2018. Data för senare år finns publicerade som Miljöpåverkan från konsumtion, statistikdatabasen.scb.se

Den rika världen förbrukar mest av jordens resurser

Världens totala resursförbrukning har under perioden 1998 till 2015 ökat med ca 70 procent. För olika regioner är skillnaderna stora. Störst är ökningen i Asien (ca 120 procent) men från en relativt låg nivå. Den svenska ökningen på ca 40 procent ligger under genomsnittet för världens länder men sticker ut i förhållande till ökningarna för västra och södra Europa (ca 30 procent) och Nordamerika (ca 20 procent).

Naturresursförbrukningens fotavtryck (MF)
Ton/capita

Källa: UN Environmental International Resource Data t.o.m. 2015
Panel Global Material Flows Database, data för Sverige och Nordamerika (Exiobase ver. 3.41) har hämtats från Industrial Ecology Program at the Norwegian University of Science and Technology samt egna beräkningar
För information om ingående länder se anmärkning under första diagrammet i artikeln.

Av ovanstående diagram framgår att Sverige tillhör de länder med den högsta resursförbrukningen per invånare. Som även framgår av andra diagram har Asien närmast sig det globala genomsnittet men ligger trots detta bara på halva genomsnittsnivån för de Väst- och Sydeuropeiska länderna.

För Sveriges del kan en del av variationen kring år 2009 förklaras av att byggandet gick ner i finanskrisens efterdyningar för att några år senare återhämta sig. Minskningen av Nordamerikas fotavtryck är särskilt anmärkningsvärd och har lett till spekulationer om att de Nordamerikanska ekonomierna har frikopplat tillväxten från resursförbrukningen.¹

Detta resultat är naturligtvis glädjande om det visar sig riktigt. Men med tanke på osäkerheter i datamaterialet finns det skäl att inte dra alltför långtgående slutsatser baserade på input-outputanalysens resultat. Det kan dessutom finnas andra orsaker som delvis förklarar förändringen. En sådan är att i USA har nybyggandet inte återgått till rekordnivåerna före 2009. År 2015 låg de ca 20 procent lägre än under toppåren 2005 och 2006.²

Tillväxt går före miljön

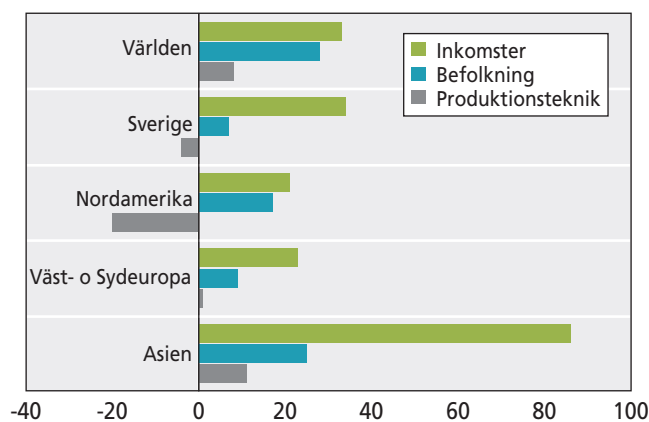
Genom att göra faktoruppdelning av den totala förändringen är det möjligt att bilda sig en uppfattning om förändringens orsaker. Förändringen av det materiella fotavtrycket (ΔMF) i ton kan delas upp i påverkan av tre huvudkomponen-

ter; befolkningsförändringar (ΔP), reala inkomster (ΔI) och förändringar i produktionstekniken (ΔT). Sambandet ges av följande förenklade relation:³

$$\Delta MF = \Delta P * I * T (\text{capita}) + P * \Delta I * T (\text{BNP/capita}) + P * I * \Delta T (\text{MF/BNP})$$

I följande diagram redovisas inverkan av de tre faktorerna. För Sveriges del har befolkningstillväxten bidragit med ca 7 procentenheter och de reala inkomsterna med ca 34 procentenheter. Förändringar i produktionsteknik och produktmix gav en minskning på ca 4 procentenheter och beror på förändringar i tre samverkande faktorer; resurseffektivitet i produktionen, konsumtionens sammansättning av varor och tjänster samt globala varuflöden.

Bidrag till förändring av resursutnyttjande⁴
1998–2015
Procent

Källa: UN Environmental International Resource Data t.o.m. 2015
Panel Global Material Flows Database, samt egna beräkningar
För information om ingående länder se anmärkning under första diagrammet i artikeln.

Av diagrammet på sid 16 kan man utläsa att resursförbrukningen per dollar i varuvärde långsiktigt minskar men skillnaden i resursförbrukning per dollar är stor mellan de rika länderna i Nord i förhållande till låglöneländerna i världen. När Sverige handlar med Syd kommer Sverige därför att förbruka mer råvaror per dollar i importvärde än vad som görs av med per dollar i exportvärde. Till dessa två faktorer kan man dessutom lägga förändringar i konsumtionsmönstret vilket denna framställning inte ger någon separat information om.

1 Jfr Wålsten, Lydia – "Peak stuff" rubbar nattsvalt världsbild, SvD, 1:a december 2019

2 Jfr GDP and the National Income and Product Account (NIPA), Historical Tables, 1.2.6 Real GDP by major type of product, Bureau of Economic Analysis, bea.gov

3 SCB redovisar för närvarande bara den inhemska naturresursförbrukningen (DMC) uppdelad på olika bidragande faktorer. Jfr Drivkrafter för materialkonsumtionen i Sverige enligt IPAT-ekvationen, scb.se. Den som vill veta mer kan konsultera Berglund, Mårten m.fl. – Konsumtionens klimatpåverkan. Fördjupad information om miljöräkenskaper, www.scb.se

4 Liknande resultat för perioden 2000–2010 återfinns i Global Material Flows and Resource Productivity s.97, UNEP (2016)

Outsourcing av produktionen till låglöneländer förstärker bilden av att effektivisering i den rika delen av världen bidrar till minskad resursförbrukning. Men genom den ekonomiska tillväxten skapas allt större efterfrågan som via importen påverkar resursförbrukningen. Den inkomstökning som tillväxten innebär är i praktiken den avgjort störst bidragande faktorn bakom den ökade resursförbrukningen.

De metoder som används för att uppskatta BNP kan inte på förhand ge vägledning till hur tillväxten påverkar resursförbrukningen. Nationalräkenskapernas input-outputrelationer gör det däremot möjligt att i efterhand uppskatta sambanden mellan den slutliga konsumtionen i enskilda länder och den globala produktionens råvaruförbrukning.

Det är möjligt att kombinera tillväxt med oförändrad eller minskad användning av naturresurser. Men det förutsätter att effektiviseringsvinsterna är större än tillväxtens bidrag till resursförbrukningen. Ser man tillbaka på de senaste 20–25 åren ger den uppmätta utvecklingen en tydlig indikation på att så inte varit fallet.

Som varje statistisk undersökning har även BNP-måttet sina svagheter. Även om många förbättringar har gjorts under årens lopp finns det fortfarande brister i dataunderlaget som gör sambanden mellan världens länder osäkra men det är trots allt den bästa möjliga uppskattningen.

Om den förda politiken inte på ett tillfredsställande sätt kan utvärderas med hjälp av miljö- och nationalräkenskaperna tillsammans med annan kompletterande information, så är det önskvärt att politiker och forskare gemensamt föreslår bättre sätt att mäta och utvärdera.¹ Om ca 30 år vet vi svaret på frågan om vilken väg vi kommer att välja – tillväxtens eller sparsamhetens.

Analys och slutsatser i artikeln är skribentens egna.

Kontaktperson: Michael Wolf, 010-479 45 63

¹ Jfr Steinbach, Nancy m.fl. Miljöpåverkan från svensk konsumtion – nya indikatorer för uppföljning, Rapport 6842, Naturvårdsverket 2018

Hushållens icke-vinstdrivande organisationer i nationalräkenskaperna

I det europeiska nationalräkenskapssystemet, ENS2010, delas ekonomin in i fem institutionella huvudsektorer. Hushållens icke-vinstdrivande organisationer (HIO) är den minsta av dessa sektorer. Denna artikel förklarar bland annat vad HIO är, var de är verksamma och hur stor del av ekonomin de utgör. Den redogör också för revideringar som gjorts till följd av att ett källbyte.

Ekonomin delas in i sektorerna icke-finansiella bolag, finansiella bolag, offentlig förvaltning, hushåll samt hushållens icke-vinstdrivande organisationer (HIO), i det europeiska nationalräkenskapssystemet, ENS2010. HIO är den minsta sektorn och förmodligen även den minst kända. Den här artikeln belyser denna lilla sektor och ämnar att ge kunskap om den.

Vad är HIO?

HIO består av ungefär 68 000 aktiva organisationer och har till syfte att tillvarata hushållens intressen i olika sammanhang med vitt skilda syften. De är främst organiserade som ideella föreningar, registrerade trossamfund, samfälligheter samt övriga stiftelser och fonder.

Under 2018 var 127 000 personer sysselsatta i någon enhet inom HIO. Som andelar av den totala ekonomin uppgick sysselsättningen inom HIO till 2,5 procent och förädlingsvärdet till 1,2 procent av BNP.

Sysselsättningen inom HIO

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Medelantalet sysselsatta i HIO, tusental	114	118	120	121	125	127
Procent av totala antalet sysselsatta	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5

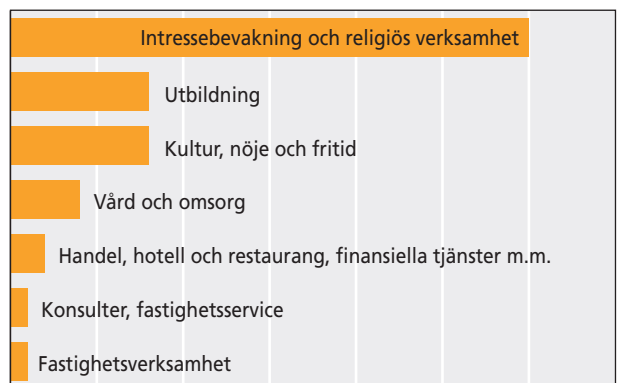
Källa: Nationalräkenskaperna

Organisationerna inom HIO är främst verksamma inom näringsgrenarna andra intresseorganisationer, religiösa samfund, arbetstagarorganisationer, utbildning, sportklubbar och idrottsföreningar samt annan sportverksamhet men det förekommer också verksamhet i bland annat kategorierna vård och omsorg, handel, humanitära insatser, finansiella tjänster, fastighetsservice samt fastighetsverksamhet.

I den största gruppen **andra intresseorganisationer** döljer sig bland annat organisationer inom kultur och konst, övrig rekreation och sociala klubbar, social trygghet, miljö- och djurskyddsorganisationer, organisationer inom opinionsbildning och politik, utdelande stiftelser, insamlade verksamheter samt internationell verksamhet.

Förädlingsvärde per näringsgren inom HIO

Löpande priser, miljarder kronor

Källa: Nationalräkenskaperna

HIO står för ungefär 1 procent av BNP

Enligt nationalräkenskaperna (NR) är HIO:s direkta bidrag till BNP ungefär 1,2 procent per år. Den offentliga förvaltningens förädlingsvärde står för drygt 18 procent och övriga sektorer förädlingsvärde inklusive nettot av produktskatter står för ungefär 80 procent av bidraget till BNP från produktionssidan. Skulle det frivilliga arbetet som sker inom organisationerna räknas med så visar studier gjorda på Ersta Sköndals högskola att den icke-vinstdrivande verksamheten skulle bidra med upp till 4 procent av BNP.

HIO en del av den totala hushållssektorn

HIO ingår i det bredare begreppet hushållssektorn inom det ordinarie nationalräkenskapssystemet där de egentliga hushållen är den andra delen i den totala hushållssektorn. I de institutionella sektorräkenskaperna redovisades HIO och de egentliga hushållen tillsammans som ett aggregat fram till och med beräkningarna inom Nationalräkenskaperna 2010 och har därefter beräknats och publicerats separat.

Revideringar till följd av ny källa

Ekonomiska uppgifter avseende organisationerna inom HIO samlas in i den årliga undersökningen Organisationernas ekonomi. I samband med de detaljerade beräkningarna av nationalräkenskapernas utfall för året 2017 infördes uppgifterna från denna undersökning i större utsträckning än tidigare. Detta innebär att nya estimat av HIO:s förbrukning och försäljning infördes i beräkningarna.

HIO:s insatsförbrukning och försäljning beräknades tidigare med hjälp av framskrivning av äldre estimat. I de nya beräkningarna används utfallet av undersökningen Organisationernas ekonomi i större utsträckning då undersökningen har förbättrats över åren. Förbrukningen har reviderats upp med mellan 4–6 miljarder kronor per år vilket i sin tur innebär att produktionen i sektorn reviderats upp med lika mycket.

Produktionen beräknas för HIO, precis som för offentliga myndigheter, från kostnadssidan vilket betyder att det är summan av kostnaderna som ger produktionsvärdet. För 2017 ligger det beräknade produktionsvärdet på 83 miljarder kronor vilket är cirka 1 procent av det totala produktionsvärdet i ekonomin.

Utöver reviderade värden av insatsförbrukning och produktion har även organisationernas försäljning reviderats upp med mellan 8-16 miljarder kronor per år för perioden 1993-2017. Värdet av organisationernas försäljning, marknadsproduktion och produktion för egen slutlig användning uppgick till 27 miljarder kronor under 2017 vilket tillsammans med det beräknade produktionsvärdet på 83 miljarder ger ett värde på konsumtionsutgifterna på 56 miljarder kronor. Konsumtionsutgifterna beräknas med hjälp av det totala produktionsvärdet subtraherat med värdet för marknadsproduktionen, produktionen för egen slutlig användning och försäljningen. I tabellen nedan redovisas utfallet samt revideringarna av förädlingsvärde, produktion och konsumtion för åren 2010-2018.

Förädlingsvärde och konsumtion inom HIO

Löpande priser, miljarder kronor

	Förädlingsvärde		Förbrukning		Produktion		Försäljning m.m.		Konsumtion	
	ny nivå	rev	ny nivå	rev	ny nivå	rev	ny nivå	rev	ny nivå	rev
2010	42	0	26	6	68	6	22	11	46	-5
2011	44	0	26	5	70	5	24	13	45	-7
2012	45	0	27	6	72	6	26	14	46	-8
2013	46	0	27	5	73	5	28	16	45	-10
2014	48	0	26	4	75	4	26	13	49	-9
2015	50	0	28	6	78	6	27	13	51	-8
2016	51	-1	28	5	79	4	28	14	51	-10
2017	54	0	29	6	83	6	27	13	56	-6
2018	56	0	29	5	85	5	27	13	58	-8

Källa: Nationalräkenskaperna

Kontaktperson: Mattias Bågling, 010-479 45 27

Tidigare fördjupningsartiklar

Titel	Nummer	Sid
Högre BNP efter översyn av tidsserien	2019:3	10
Vad mäter BNP?	2019:3	12
Utlandsproduktionens påverkan på BNP	2019:3	15
BNP-nivån höjs preliminärt med 1 procent helåret 2015	2019:2	10
Varför görs en allmän översyn av nationalräkenskaperna?.....	2019:2	13
Företagens ekonomi beskriver utvecklingen för näringslivet.....	2019:2	15
Enhetlig källa för produktionsberäkningarna	2019:2	18
Högre tillväxt i tjänstespecialiserade län	2019:1	10
Högst disponibla inkomster i Danderyd, lägst i Lessebo.....	2019:1	13
Stora regionala skillnader i klimatpåverkan.....	2019:1	17
2018 – Ett händelserikt producentprisår	2019:1	20
Högst aktieförmögenhet i storstäder.....	2018:4	11
Fortsatta problem med ohållbara offentliga finanser i EU	2018:4	15
Ny tabell ska ge bättre överblick över pensionsskulden	2018:4	18
Privata företag allt vanligare inom vård, skola och omsorg.....	2018:3	9
Förändrad statistisk redovisning av public service	2018:3	12
Volymberäkningar för offentlig produktion	2018:3	14
Miljöräkenskaperna kopplar ihop ekonomi och miljö.....	2018:2	8
Miljöskatter i Sverige och internationellt.....	2018:2	11
Industriföretagens kostnader för minskad miljöpåverkan oförändrade	2018:2	14
Utsläpp från oljeprodukter minskar.....	2018:2	17
Input-Outputanalys som verktyg i miljöräkenskaperna.....	2018:2	19
Profilering i den ekonomiska statistiken	2018:1	8
Mot minskade skillnader mellan finansräkenskaperna och betalningsbalansen	2018:1	11
Digitalisering och makroekonomiska mått	2018:1	16
Bättre konsistens i säsongrensningen till följd av mindre turbulens i ekonomin.....	2017:4	8
Störst revideringar för gruv- och tillverkningsindustri samt övrig varuproduktion	2017:4	12
Forskning och utveckling - en svårfångad verksamhet.....	2017:4	16
BNP drygt 30 gånger så hög idag som år 1800	2017:3	8
Tandvårdskostnaden per capita ökade år 2015	2017:3	12
Minskad positiv bias i revideringarna av BNP	2017:3	15
Lönerna har utvecklat sig i samma takt som bärkraften	2017:2	7
Konjunktursvängningar och finansiellt sparande	2017:2	10
Hushållens disponibla inkomster i nationalräkenskaperna och i inkomst- och taxeringsregistret	2017:2	12

ANSVARIG UTGIVARE

Elisabeth Hopkins

FRÅGOR OM INNEHÅLLET I DENNA PUBLIKATION

Maria Schoultz, redaktör	010-479 40 74
Mattias Bågling	010-479 45 27
Andreas Lennmalm	010-479 49 92
Jenny Lunneborg	010-479 44 42
Michael Wolf	010-479 45 63

GRAFISK FORM

Monica Andersson	010-479 43 62
------------------	---------------

Förfrågningar kan även göras via e-post: fornamn.efternamn@scb.se.